

Національний університет
водного господарства
та природокористування

Міністерство освіти і науки України
Національний університет водного господарства та
природокористування

В.М. Костриченко

УНІВЕРСИТЕТСЬКА ОСВІТА

Національний університет
водного господарства
та природокористування

Навчальний посібник

*Для студентів напрямку підготовки 6.030504
"Економіка підприємства"*

Рівне – 2010

Національний університет
водного господарства
та природокористування

УДК 378.1
ББК 74.480.27
К72

*Затверджено вченою радою Національного університету
водного господарства та природокористування.
(Протокол №11 від 30 листопада 2009 р.)*

Рецензенти:

Лазаришина І.Д., доктор економічних наук., професор Національного університету водного господарства та природокористування, м.Рівне;
Ковшун Н.Е., кандидат економічних наук., доцент Національного університету водного господарства та природокористування, м.Рівне.

Костриченко В.М.

К72 Університетська освіта: Навч. посібник. – Рівне: НУВГП, 2010.– 94 с.

Навчальний посібник з дисципліни "Університетська освіта" містить програму дисципліни, опорний конспект лекцій, завдання для самостійної роботи, контрольну тестову програму та список рекомендованої літератури.

Для викладачів і студентів напряму підготовки "Економіка підприємства" вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації.

УДК 378.1
ББК 74.480.27

© Костриченко В.М., 2010
© Національний університет
водного господарства та
природокористування, 2010

ПЕРЕДМОВА

"Університетська освіта" – перша професійно-орієнтована дисципліна, яка передбачає ознайомлення студентів із системою вищої освіти в Україні, організацією навчально-виховного процесу в університеті, а також значенням, змістом та особливостями обраного студентами фаху.

Навчальний посібник з дисципліни "Університетська освіта" передбачає допомогу студентам у засвоєнні знань з цієї дисципліни при підготовці за напрямом 6.030504 "Економіка підприємства".

1. ОПИС ПРЕДМЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ “УНІВЕРСИТЕТСЬКА ОСВІТА”

Денна форма навчання

Курс: підготовка бакалаврів, підвищення кваліфікації, післядипломна освіта	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
1	2	3
Кількість кредитів, відповідних ECTS – 2,0	Галузь знань 0305 "Економіка і підприємництво"	Вибіркова
Модулів – 2, індивідуальна робота	Напрямок підготовки: 6.030504 "Економіка підприємства"	Рік підготовки: 1-й, семестр: 1
Змістових модулів -1		Лекції - 12 год. Практичні - 12-год
Загальна кількість годин -72		Самостійна робота – 42 год, індивідуальна робота - 6 год.
Тижневих годин: аудиторних - 1 СРС-3	Освітньо-кваліфікаційний рівень: Бакалавр	Індивідуальна робота: індивідуальне навчально-дослідне завдання - реферат. Вид контролю: залік
Примітка: співвідношення кількості годин аудиторних занять та індивідуальної і самостійної роботи становить 30% до 70%		

Заочна форма навчання

Курс: підготовка бакалаврів, підвищення кваліфікації, післядипломна освіта	Галузь знань, напрям, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів, відповідних ECTS-2,0	Галузь знань 0305 "Економіка і підприємництво"	Вибіркова
Модулів – 2, індивідуальна робота	Напрямок підготовки: 6.030504 "Економіка підприємства"	Рік підготовки: 1-й
Змістових модулів - 1		Лекції - 6 год. Практичні -
Загальна кількість годин -72		Самостійна робота - 60 год., індивідуальна робота - 6 год.
	Освітньо-кваліфікаційний рівень: Бакалавр	Індивідуальна робота: контрольна робота Вид контролю: залік
Примітка: співвідношення кількості годин аудиторних занять та індивідуальної і самостійної роботи становить 10% до 90%		

Мета вивчення навчальної дисципліни "Університетська освіта" – підготувати студентів до навчання у вищому навчальному закладі відповідно до сучасних інтеграційних процесів у міжнародній освіті в контексті Болонської декларації.

Завдання навчальної дисципліни:

- ознайомити студентів з історією, сьогоденням та перспективами модернізації системи вищої освіти України в контексті Болонського процесу;
- розкрити структуру і організацію навчально-виховного процесу у вищому закладі освіти в умовах кредитно-модульної системи навчання;
- допомогти студентам-першокурсникам в оволодінні прийомами раціональної організації навчальної праці, сприяти їхній адаптації до особливостей навчання у вищій школі, розвивати у студентів потребу у систематичному самовихованні й самовдосконаленні;
- формувати у студентів початкові знання та уміння економічних досліджень;
- сприяти становленню першооснов професійної культури і компетентності майбутніх економістів;
- розкрити значимість професії економіста, її місце і функції в сучасному суспільстві;
- познайомити студентів з науковими основами професійної діяльності економіста та вимогами до його вмінь, знань, особистості;
- формувати у студентів теоретичні уявлення про економіку підприємства як галузь економічної науки, її об'єкт і предмет дослідження та основні

- познайомити студентів із особливостями функціонування та структури Національного університету водного господарства та природокористування та з основами водного господарства як важливого фахового напрямку університету.

Предмет: організація професійної підготовки фахівців з вищою освітою.

Вивчивши навчальну дисципліну "Університетська освіта" студенти повинні **знати:**

- основні положення Державного стандарту вищої освіти України;
- основні положення Болонського процесу;
- особливості організації навчального процесу в умовах кредитно-модульної системи навчання;
- складові інформаційно-методичного забезпечення навчального процесу;
- місце науково-дослідної роботи у професійній підготовці фахівців;
- роль випускової кафедри у підготовці фахівців;
- зміст, характер та сферу майбутньої професійної діяльності;
- завдання економічних служб підприємства на сучасному етапі;
- історичні етапи становлення та розвитку Національного університету водного господарства та природокористування, проблеми водного господарства України.

вміти:

- орієнтуватися у документах, які забезпечують здійснення навчального процесу і його контроль (стандарт освіти, освітньо-професійна програма, освітньо-кваліфікаційна характеристика, навчальний план, індивідуальний навчальний план студента, екзаменаційна відомість тощо);
- формувати блок-схему навчального процесу на основі навчального плану;
- застосовувати на практиці знання про умови ефективної організації різних видів навчальної діяльності;
- працювати з різними видами каталогів бібліотеки, вести бібліографічні записи, шукати необхідну інформацію у мережі Інтернет та в електронних каталогах;
- оформляти та представляти результати власної науково-дослідної роботи у формі рефератів, доповідей, творчих робіт з включенням до них зібраних студентом матеріалів;
- обґрунтовувати актуальні проблеми науки економіки підприємства.

2. РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ЯКІ ОТРИМУЮТЬ СТУДЕНТИ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ ПОТОЧНОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ

Денна форма навчання

Модуль 1: поточний контроль та самостійна робота	Модуль 2: індивідуальна робота	Модуль-ний контроль	Сума
Змістовий модуль			
T ₁ T ₂ T ₃ T ₄ T ₅	20	30	100
50			

Заочна форма навчання

Модуль 1: поточний контроль та самостійна робота	Модуль 2: індивідуальна робота	Модуль-ний контроль	Сума
Змістовий модуль			
T ₁ T ₂ T ₃ T ₄ T ₅	30	50	100
20			

3. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ "УНІВЕРСИТЕТСЬКА ОСВІТА"

3.1. Тематичний зміст та розподіл навчального часу

Приєднання України до Болонського процесу передбачає впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу (КМСОНП), яка є українським варіантом Європейської Кредитно-Трансферної Системи (ECTS). Метою впровадження КМСОНП є підвищення якості вищої освіти, фахівців і забезпечення на цій основі конкурентоспроможності випускників та престижу української вищої освіти в європейському та світовому освітньому і науковому просторі.

Навчальна програма розрахована на студентів, які навчаються за освітньо-кваліфікаційними програмами підготовки бакалаврів.

Програма побудована за вимогами КМСОНП та узгоджена з орієнтовною структурою змісту навчальної дисципліни, рекомендованою ECTS.

Тематичний зміст та розподіл навчального часу

	Кількість годин
--	-----------------

Назви тем

	лекції	практичні заняття	самостійна та індивідуальна робота	Разом
1	2	3	4	5

Модуль 1. Поточний контроль і самостійна робота

Тема 1. Вища освіта в Україні і Болонський процес	2/2	2/-	4/9	8/11
Тема 2. Організація навчально-виховного процесу в університеті	2/2	4/-	4/9	10/11
Тема 3. Інформаційно-методичне забезпечення навчального процесу в університеті та науково-дослідницька робота студентів	2/-	4/-	4/9	10/9
Тема 4. Водне господарство-важливий напрямок фахового спрямування Національного університету водного господарства та природокористування.	2/-	-/-	2/9	4/9
Тема 5. Професійна діяльність економіста	4/2	2/-	4/9	10/11
Підготовка до аудиторних занять	-	-	12/3	12/3
Підготовка до контрольних заходів (МК)	-	-	12/12	12/12

Модуль 2. Індивідуальна робота

Індивідуальне навчально-дослідне завдання	-	-	6/6	6/6
Усього годин	12/6	12/-	48/66	72/72

*В чисельнику вказані години для денної форми навчання, в знаменнику - для заочної.

3.2. Програмний матеріал змістового модуля

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1

Тема 1. Вища освіта в Україні і Болонський процес

Професійна вища освіта України. Історія вищої освіти в Україні. Історичні етапи становлення та розвитку Національного університету водного господарства та природокористування.

Державна політика в галузі вищої освіти. Національна доктрина розвитку освіти України в XXI ст. Ступенева освіта в Україні.

Законодавство про вищу освіту. Система стандартів вищої освіти. Види та типи інституцій у вищій освіті.

Європейська освітня інтеграція. Євроінтеграція України як чинник соціально-економічного розвитку держави.

Болонський процес як засіб інтеграції та демократизації вищої освіти країн Європи.

Адаптація вищої освіти України до вимог Болонського процесу. Європейська кредитно-трансферна система накопичення - ECTS.

Тема 2. Організація навчально-виховного процесу в університеті

Організація навчального процесу в університеті. Кредитно-модульна система організації навчального процесу (КМСОНП) у вищих навчальних закладах України. Структура та зміст освіти в університеті.

Види навчальної діяльності студента.

Форми організації навчального процесу: лекції, практичні заняття, семінарські заняття, лабораторні заняття, екскурсії, навчальні конференції, консультації, навчальна виробнича практика, курсові роботи, дипломні роботи.

Форми контролю, оцінки й обліку знань, умінь та навичок студентів: поточні модулі, заліки, екзамени, захист курсових і дипломних робіт.

Індивідуальний навчальний план студента та контроль за його виконанням.

Соціально-культурна інфраструктура університету.

Студентське самоврядування як невід'ємна складова демократизації вищої школи.

Тема 3. Інформаційно-методичне забезпечення навчального процесу в університеті та науково-дослідницька робота студентів

Інформаційне забезпечення навчального процесу у вищому навчально-му закладі.

Наукова робота студента. Організація науково-дослідницької роботи студентів та її місце у підготовці фахівців.

Форми організації науково-дослідницької роботи студентів: науково-дослідні гуртки або проблемні групи, об'єднання, школи, студентські наукові товариства.

Види студентських наукових досліджень: реферат, індивідуальне навчально-дослідне завдання, курсова робота (проект), дипломна робота (проект), магістерська дисертація.

Система безперервної підготовки студентів напряму підготовки „Економіка підприємства”. Науково-дослідна робота студентів на кафедрі економіки підприємства.

Тема 4. Водне господарство - важливий напрямок фахового спрямування Національного університету водного господарства та природокористування

Водогосподарський комплекс України. Водне господарство та його міжгалузевий характер. Основні складові водного господарства: гідромеліорація, водопостачання сільськогосподарського виробництва, гідроенергетика, водний транспорт, рибне господарство, водопостачання і каналізація, регулювання русел річок.

Водні ресурси як основа водного господарства та їх відтворення.

Розвиток меліорації в Україні і її роль у підвищенні ефективності сільськогосподарства. Економічне і соціальне значення меліорації земель. Шляхи подальшого розвитку меліорації земель.

Управління водним господарством. Актуальні проблеми водного господарства та роль науковців Національного університету водного господарства та природокористування у їх вирішенні.

Тема 5. Професійна діяльність економіста

Зміст діяльності фахівця з економіки підприємства. Освітньо-кваліфікаційна характеристика “бакалавра”. Завдання економічних служб підприємства на сучасному етапі економічного розвитку.

Основні поняття науки “Економіка підприємства”: об’єкт, предмет, завдання, зміст.

Підприємство як суб'єкт господарювання. Основні економічні показники діяльності підприємства.

Поняття про Єдиний державний реєстр підприємств та організацій України. Класифікатор видів економічної діяльності.

4. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМ ДИСЦИПЛІНИ "УНІВЕРСИТЕТСЬКА ОСВІТА"

Тема 1. Вища освіта в Україні і Болонський процес

1.1. Історія вищої освіти в Україні

Історія вищої школи в Україні має давні й глибокі традиції. В кінці XVI — першій половині XVII ст. в різних містах України були засновані навчальні заклади, які відігравали значну роль у боротьбі проти національно-релігійного гноблення, в розвитку національної культури і освіти.

Найпершою вищою школою гуманітарного типу була Острозька школа чи Острозький греко-слов'яно-латинський колегіум, побудований за типом західноєвропейських навчальних закладів. Заснований в українському місті Острозі в 1576 р., він став першою у східних слов'ян школою вищого типу. У 1632 р. на базі Київської школи і школи Києво-Печерського монастиря була відкрита Києво-Братська колегія (пізніше перейменована в Києво-Могилянську на честь православного митрополита Петра Могили) — перший вищий навчальний заклад в Україні. З 1701 р. вона стала називатись академією.

У подальшому основну роль стає відігравати Київський університет, який був заснований в 1833 і відкритий в 1834р. Всього у XIX ст. в Україні було 5 університетів : Харківський, Київський, Одеський, Львівський і Чернівецький. У 1914 р. в Україні функціонувало 27 вищих навчальних закладів, у яких навчалось 25 тис. студентів. У 1925р. діяло 35 інститутів і 30 робітничих факультетів для підготовки фахівців з вищою освітою.

В основному сучасна мережа вищих навчальних закладів в Україні сформувалась у 60—70-ті роки минулого століття. У 1971—1975 рр. упорядковувалась мережа вищих навчальних закладів і їх підрозділів. Створено п'ять нових вищих навчальних закладів: Тернопільський фінансово-економічний, Макіївський інженерно-будівельний, Вінницький політехнічний, Запорізький індустріальний, Полтавський кооперативний інституту, Сімферопольський університет; закрито або об'єднано 43 вищих навчальних заклади I—II рівнів акредитації.

За роки незалежності в Україні продовжувався розвиток і розширення мережі вищих навчальних закладів, значно зросла їх кількість. Характер-

ною ознакою цього періоду є те, що поряд із державними стали діяти вищі навчальні заклади різних форм власності, включаючи приватну.

1.2. Державна політика в галузі вищої освіти

Високий рівень освіченості нації сприяє більшій сприйнятливості та дієвості економічних і соціальних реформ, формуванню правової й екологічної культури при здійсненні соціальної й технологічної діяльності, створює умови для прогресивної індивідуальної активності особистості в суспільстві.

У нових соціально-економічних умовах професійна вища освіта підтверджує свій високий статус, оскільки саме вона буде сприяти переходу до інформаційного суспільства, а отже, і формуванню пріоритетів розвитку держави. Високоосвічена молодь — головний стратегічний резерв соціально-економічних реформ в Україні, без якого неможливий подальший розвиток суспільства.

Прагнучи набути статусу розвиненої країни, Україна підтримує розвиток багатоступеневої системи освіти, зростання інтелектуального потенціалу суспільства: адже, за прогнозами ЮНЕСКО, рівня національного добробуту, що відповідає світовим стандартам, досягнуть лише ті країни, працездатне населення яких на 40 - 60 відсотків будуть становити особи з вищою освітою.

Вектор сучасної політики і стратегії держави в розвитку національної системи освіти спрямований на її подальшу адаптацію до умов соціально орієнтованої економіки, трансформацію та інтеграцію в європейське й світове співтовариство. Для системи вищої освіти України, а також більшості країн, що виникли на пострадянському просторі, характерним є об'єднання в просторі й часі одержання академічних і професійних кваліфікацій — професійна вища освіта.

В Україні наявне гармонійне поєднання двоступеневої структури вищої академічної освіти, що відповідає базовому й повному рівням вищої освіти ("бакалавр/магістр" — відповідно до положень Болонської декларації і Міжнародної стандартної класифікації освіти ISCED-98), і дворівневої структури професійної підготовки, що відповідає освітньо-кваліфікаційним рівням молодшого спеціаліста, бакалавра, спеціаліста-магістра ("фахівець/професіонал" — відповідно до Міжнародної стандартної класифікації професій ISCO-88). Без перебільшення, це поєднання є найбільшим надбанням системи вищої освіти України, гарантією її адаптації до соціально-економічних реалій і потреб суспільства в довгостроковій перспективі й широкому значенні, а також до освоєння нової моделі освіти — освіти протягом усього життя.

Необхідно розрізняти такі поняття: система освіти, зміст освіти, якість освіти.

Система освіти - сукупність взаємодіючих освітніх програм і державних освітніх стандартів різного рівня і спрямованості; мережа освітніх установ, що реалізують їх незалежно від організаційно-правових форм, типів і видів; система органів управління освітою і підвідомчих їм установ і організацій.

Зміст освіти – соціально адаптована система знань, умінь та навичок, зумовлена цілями і потребами особи, суспільства, держави.

Якість вищої освіти – відповідність вищої освіти як соціальної системи соціально-економічним потребам, інтересам особи, суспільства і держави, що відображає компетентність, ціннісні орієнтації, соціальну спрямованість і зумовлює здатність задовольняти як особисті духовні й матеріальні потреби, так і потреби суспільства.

Основні напрями державної політики у сфері вищої освіти визначені Конституцією України, законами України "Про освіту" та "Про вищу освіту", актами Президента України та Кабінету Міністрів України.

Законом України "Про вищу освіту" врегульовуються суспільні відносини у галузі навчання, виховання, професійної підготовки громадян України. Він встановлює правові, організаційні, фінансові та інші засади функціонування системи вищої освіти, створює умови для самореалізації особистості, забезпечення потреб суспільства і держави у кваліфікованих фахівцях.

Результати розбудови національної системи вищої освіти за десять років незалежності України проаналізовано на II Всеукраїнському з'їзді працівників освіти (2001 р.), її подальшу стратегію визначено у Національній доктрині розвитку освіти.

Національна доктрина є державним документом, що визначає систему поглядів на стратегію і основні напрями розвитку освіти в Україні у першій чверті XXI ст.

Основною інституцією у системі вищої освіти України є **вищий навчальний заклад** — освітній, освітньо-науковий заклад, який заснований і діє відповідно до законодавства про освіту, реалізує відповідно до наданої ліцензії освітньо-професійні програми вищої освіти за певними освітніми та освітньо-кваліфікаційними рівнями, забезпечує навчання, виховання та професійну підготовку осіб відповідно до їх покликання, інтересів, здібностей та нормативних вимог у галузі вищої освіти, а також здійснює наукову та науково-технічну діяльність.

В Україні можуть діяти вищі навчальні заклади різних форм власності:

- *вищий навчальний заклад державної форми власності;*
- *вищий навчальний заклад, що перебуває у власності Автономної Республіки Крим;*

- вищий навчальний заклад комунальної форми власності;
- вищий навчальний заклад приватної форми власності.

Відповідно до існуючих напрямів освітньої діяльності в Україні діють вищі навчальні заклади таких типів: *університет, академія, інститут, консерваторія (музична академія), коледж та технікум (училище)*.

Університет — багатопрофільний вищий навчальний заклад IV рівня акредитації, який провадить освітню діяльність, пов'язану зі здобуттям певної вищої освіти та кваліфікації широкого спектра природничих, гуманітарних, технічних, економічних та інших напрямів науки, техніки, культури і мистецтв, проводить фундаментальні та прикладні наукові дослідження, є провідним науково-методичним центром, має розвинуту інфраструктуру навчальних, наукових і науково-виробничих підрозділів, відповідний рівень кадрового і матеріально-технічного забезпечення, сприяє поширенню наукових знань та здійснює культурно-просвітницьку діяльність. Можуть створюватися класичні та профільні університети.

Державному вищому навчальному закладу IV рівня акредитації відповідно до законодавства може бути надано статус національного.

1.3. Європейська освітня інтеграція та адаптація вищої освіти України до вимог Болонського процесу

Процеси європейської інтеграції охоплюють дедалі більше сфер життєдіяльності. Не стала винятком і освіта, особливо вища школа. Україна чітко визначила орієнтир на входження в освітній простір Європи, здійснює модернізацію освітньої діяльності в контексті європейських вимог, дедалі наполегливіше працює над практичним приєднанням до Болонського процесу.

Спроби надати загальноєвропейського характеру вищій школі фактично розпочалися в 1957 році з підписання Римської угоди. Згодом ці ідеї розвинулися в рішеннях конференції міністрів освіти 1971 та 1976 років, у Маастріхтському договорі 1992 року. Наступні роки характеризувалися запровадженням різноманітних програм під егідою ЄС, Ради Європи, що сприяли напрацюванню спільних підходів до вирішення транснаціональних проблем вищої освіти.

Нарешті, 1997 року під егідою Ради Європи та ЮНЕСКО було розроблено і прийнято "Конвенцію про визнання кваліфікацій з вищої освіти в європейському регіоні" (Лісабон, 1997р.). Цю конвенцію підписали 43 країни (Україна в тому числі), більшість з яких і сформулювали згодом принципи Болонської декларації.

Уже через рік (1998р.) чотири країни - Франція, Італія, Велика Британія та Німеччина - підписали так звану Сорбонську декларацію. Цей документ був спрямований на створення відкритого європейського простору вищої

освіти, який, на думку авторів, має стати більш конкурентоспроможним на світовому ринку освітніх послуг.

Формальне утворення єдиного Європейського освітянського простору відбулося в Італії прийняттям спільної декларації європейських міністрів 29 країн (Болонья, червень 1999р.). Болонський процес завдяки істотним досягненням стає дедалі відчутнішою реальією для всієї Європи та її громадян.

Болонський процес - це сукупність заходів європейських державних установ (рівня міністерств освіти), університетів, міждержавних та громадських організацій, які мають відношення до вищої освіти, спрямованих на досягнення цілей, сформульованих у Болонській декларації, яка була підписана у місті Болонья (Італія) 19 червня 1999 року.

Болонською декларацією передбачено реалізацію багатьох ідей та перетворень, а саме:

- формування єдиного, відкритого європейського простору вищої освіти; впровадження кредитних технологій на базі європейської системи трансферу кредитів;

- стимулювання мобільності студентів і викладачів у межах європейського регіону; прийняття системи освітньо-кваліфікаційних рівнів, яка складається з двох циклів;

- спрощення процедури визнання кваліфікацій, що сприятиме працевлаштуванню випускників на європейському ринку праці;

- розвиток європейської співпраці в сфері контролю за якістю вищої освіти;

- підсилення європейського виміру освіти.

Освіта в сучасній Україні посідає одне з провідних місць. І від того, якою дорогою вона буде рухатись і на що буде орієнтуватись у своєму розвитку, залежить майбутнє держави. Нині багато що робиться для того, щоб українська вища освіта гідно вступила в європейський освітній простір, приєднавшись до Болонського процесу, який охоплює 48 країн Європи.

Освіта України відповідно до руху країни в Європу беззаперечно і однозначно визначила, як основний напрям, інтеграцію в європейський освітній простір. Болонський процес спрямований на перетворення Європи на найбільш конкурентоспроможний і розвинутий освітній простір у світі.

Перспектива приєднання України до цього процесу надає нашій країні можливість поглибити відносини з європейськими державами в подальшій інтеграції до ЄС.

Першим кроком у цьому напрямі став наказ Міністра освіти і науки України за № 48 від 23.01.2004 р. "Про проведення педагогічного експерименту з кредитно-модульної системи організації навчального процесу".

У травні 2005 року на рівні Міністерства освіти і науки України була підписана декларація про участь вітчизняних вищих навчальних закладів у Болонському процесі.

Зараз динамічно реформується українська національна система освіти, що має відповідати кращим європейським стандартам і передбачати підняття престижу освіти, полегшення мобільності студентів та розширення можливостей їх працевлаштування.

Входження України до єдиного Європейського та Світового освітнього простору неможливе без запровадження такого багатоцільового механізму як Європейська кредитно-трансферна та акумулююча система (ECTS).

ECTS (European Credit Transfer System) - Європейська система накопичення і перезарахування кредитів була розроблена у 1989-1990 рр. в експериментальному проєкті, організованому в рамках програми "Іразмес" як засіб покращання визнання освіти для навчання за кордоном.

Європейська система накопичення кредитів - це система, завданням якої є:

- полегшити розуміння студентами (громадянами, роботодавцями тощо) всього діапазону кваліфікацій, які можна отримати у національних, місцевих і регіональних європейських вищих навчальних закладах;
- забезпечити доступ, мобільність, співробітництво, прозорість, визнання та інтеграцію всередині європейських систем вищої освіти і між ними;
- захищати своєрідність змісту і форми викладання освітніх програм;
- покращити ефективність і конкурентоспроможність європейської вищої освіти.

Система кредитів - це система, яка полегшує оцінювання і порівняння результатів навчання в контексті різних кваліфікацій, програм і умов навчання.

Вона є стандартизованим засобом для порівняння навчання між різними навчальними програмами, секторами, регіонами і країнами. Необхідність постійного навчання разом із зростаючими темпами змін у сфері освіти, яким сприяє глобалізація, посилює потребу створення зв'язків, що опираються на кредити, які об'єднують різні системи освіти Європи.

Таким чином, європейська система накопичення кредитів покликана забезпечити прозорість і зв'язки між різними системами освіти. В системі накопичення кредитів всі навчальні програми виражені в кредитах.

Система ECTS базується **на трьох ключових елементах**: інформація (стосовно навчальних програм і здобутків студентів), взаємна угода (між закладами-партнерами і студентом) і використання кредитів ECTS (щоб визначити навчальне навантаження для студентів).

Участь вищої освіти України в Болонських перетвореннях не самоціль, а має бути спрямована на її розвиток і набуття нових якісних ознак. Метою

є і те, щоб Європа зрозуміла, що в Україні існує потужна система вищої освіти.

Напрями розвитку вищої освіти в Україні:

1. Розширення доступу до вищої освіти.
2. Якість освіти й ефективність використання фахівців з вищою освітою.

3. Інтеграційні процеси.

Структура освіти України за своєю ідеологією та цілями узгоджена із структурами освіти більшості розвинених країн світу.

Якість освіти значною мірою регулюється Стандартами вищої освіти.

Запровадження ступеневої системи вищої освіти й уведення нових освітньо-кваліфікаційних рівнів “бакалавр” та “магістр” надає широкі можливості для задоволення освітніх потреб особи, забезпечує гнучкість підготовки фахівців, підвищення їх соціального захисту на ринку праці та інтеграцію у світове освітянське співтовариство.

Запитання для самоконтролю

1. Що було першою вищою школою в Україні?
2. Назвіть перші університети, які були створенні в Україні в XIX ст.
3. Якими документами визначені основні напрями державної політики у сфері вищої освіти?
4. Назвіть типи вищих навчальних закладів, що діють в Україні.
5. Дайте визначення Болонського процесу.
6. Коли і де була підписана Болонська декларація?
7. Що таке ECTS?

Тема 2. Організація навчально-виховного процесу в університеті

2.1. Організація навчального процесу в університеті

Національний університет водного господарства та природокористування належить до вищих навчальних закладів освіти III-IV рівня акредитації, має право готувати фахівців за такими освітньо-кваліфікаційними рівнями: молодший спеціаліст, бакалавр, спеціаліст, магістр.

Для того, щоб приєднатись до Болонського процесу, у вищих навчальних закладах України, які мають III-IV рівень акредитації, має бути впроваджена кредитно-модульна система організації навчального процесу (КМСОНП).

Підставами для запровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу в Україні є:

- інтеграція до Європейського простору вищої освіти;
- вступ до Світової організації торгівлі;
- входження до Болонського процесу;
- реалізація дистанційної форми вищої освіти.

Запровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу є важливим фактором для стимулювання ефективної роботи викладача і студента, збільшення часу їх безпосереднього індивідуального спілкування в процесі навчання.

Кредитно-модульній системі, як невід'ємному атрибуту Болонської декларації, надаються **дві основні функції**:

- сприяння мобільності студентів і викладачів та спрощення переходів з одного університету до іншого;
- акумулююча, чітке визначення обсягів проведеної студентом роботи з урахуванням усіх видів навчальної та наукової діяльності. Сума кредитів визначає, на що здатний студент, який навчається за тією чи іншою програмою.

Метою впровадження КМСОНП є підвищення якості вищої освіти фахівців і забезпечення на цій основі конкурентоспроможності випускників та престижу української вищої освіти у світовому освітньому просторі.

Основою для впровадження КМСОНП є державні стандарти вищої освіти, галузеві стандарти вищої освіти та стандарти університету.

Для впровадження КМСОНП в університеті розробляються такі основні елементи ECTS:

- **інформаційний пакет** – документ, що містить загальну інформацію про університет, назви напрямів, спеціальностей, спеціалізацій, анотації змістових модулів із зазначенням обов'язкових та вибіркових курсів, методики і технології викладання, залікові кредити, форми та умови проведення контрольних заходів, опис системи оцінювання якості освіти тощо;

- **договір про навчання між студентом і університетом**(напряму, освітньо-кваліфікаційний рівень, правила і джерела фінансування, система розрахунків);

- **академічна довідка оцінювання знань**, що засвідчує досягнення студента в системі накопичення кредитів і за шкалою успішності на національному рівні, і за системою ECTS.

Кредитно-модульна система організації навчального процесу (КМСОНП) – модель організації навчального процесу, яка ґрунтується на поєднанні модулів технологій навчання та залікових освітніх одиниць(залікових кредитів).

Структурно - діяльними елементами системи є:

- **кредит** – одиниця обсягу та вимірювання результатів навчання, - система змістових модулів, які з урахуванням засвоєння студентами окремих навчальних елементів можуть бути засвоєні за 36 годин навчального часу.

Кредит передбачає всі види навчальної діяльності, необхідної для завершення повного року академічного навчання у закладі. Ціна кредиту складає 36 академічних годин (як правило, 18 годин становлять аудиторні заняття, 9 – індивідуальна робота викладача зі студентами, 9 – самостійна робота студентів). Можливі також співвідношення аудиторних та індивідуальних і самостійних занять – 60%:40%, 40%:60%. Нормативна кількість залікових одиниць для підготовки бакалавра становить 240 кредитів, на один навчальний рік – 60 кредитів, у семестр – 30 кредитів;

- **заліковий кредит** - одиниця виміру навчального навантаження необхідного для засвоєння змістових модулів або блоку змістових модулів;

- **змістовий модуль** – система навчальних елементів, що поєднана за ознакою відповідності певному навчальному об'єктові; змістовий модуль (розділ, підрозділ) навчальної дисципліни містить окремі модулі (теми) аудиторної і самостійної роботи студента; кожен змістовий модуль має бути оцінений;

- **модуль** – задокументована завершена частина освітньо-професійної програми (навчальної дисципліни, практики, державної атестації), що реалізується відповідними формами навчального процесу.

Відповідно до навчального плану складається графік навчального процесу, на який спирається організація занять та самостійної роботи студентів.

Графік навчального процесу – календарні терміни навчального процесу та вивчення окремих дисциплін протягом академічного року.

Документом, що регулює навчальний процес, є **розклад занять**.

Заліковий курс – курс, після закінчення якого студент отримує академічні залікові одиниці з певної програми навчання.

За КМСОНП передбачена двоохривнева система освіти, тобто отримання рівня бакалавр і магістр.

Бакалавр – освітньо-кваліфікаційний рівень вищої освіти (кваліфікація), що присвоюється особі, яка засвоїла програму вищої освіти з терміном навчання три-чотири роки і успішно пройшла підсумкову атестацію. Дає право на продовження навчання з отриманням ступеня магістра, дозволяє працювати на первинних посадах на ринку праці.

Магістр – академічний ступінь (кваліфікація), що отримують бакалаври в результаті засвоєння основної освітньої програми вищої освіти з тривалістю навчання один – два роки; дає право на зайняття основних посад на ринку праці, продовження навчання в аспірантурі.

Нормативний термін навчання визначається галузевим стандартом вищої освіти і становить на денній формі навчання 4 - 4,5 роки для освітньо-кваліфікаційного рівня "бакалавр" і 1–1,5 роки для освітньо-кваліфікаційного рівня магістр".

Структура та зміст вищої освіти визначається такими документами: "Положенням про вищі навчальні заклади", Державним стандартом освіти, освітньо-професійною програмою (ОПП) та освітньо-кваліфікаційною характеристикою (ОКХ) підготовки фахівця, навчальними планами, навчальними і робочими програмами дисциплін.

Програма навчання - перелік курсів (навчальних дисциплін), необхідних для надання студенту кваліфікації вищої освіти.

План навчального процесу містить перелік навчальних дисциплін із шифрами згідно ОПП відповідного напрямку (спеціальності), які студент повинен опанувати для досягнення певного освітньо-кваліфікаційного рівня (бакалавр, магістр), відомості про їх обсяг (у кредитах та годинах) та розподіл за видами занять, вид індивідуального завдання, форма підсумкового контролю знань, послідовність вивчення і розподіл по семестрах (у кредитах).

Навчальна дисципліна - педагогічно адаптована система понять про явища, закономірності, закони, теорію, методи і т. ін. (система змістових модулів, об'єднаних за змістом освіти), будь-якої галузі діяльності (або сукупності галузей діяльності) з визначенням необхідного рівня сформованості у тих, хто навчається, певної сукупності умінь і навичок, передбачених для засвоєння студентом.

План навчального процесу містить дві складові навчальних дисциплін:

1. **Нормативні навчальні дисципліни**, перелік яких визначається Галузевим стандартом вищої освіти України - освітньо-професійною програмою підготовки бакалавра відповідного напрямку та кваліфікації, магістра за відповідною спеціальністю та кваліфікацією; є обов'язковими для вивчення.

2. **Вибіркові навчальні дисципліни**, перелік яких визначається стандартом вищої освіти вищого навчального закладу - варіативною частиною освітньо-професійної програми.

Блок нормативних навчальних дисциплін включає:

1. Цикл гуманітарної підготовки (наприклад, філософія, етика і естетика, культурологія, соціологія, українська мова професійного спрямування, правознавство, історія України та інші).

2. Цикл природничо-наукової та загальноекономічної підготовки (мікроекономіка, макроекономіка, історія економічних вчень, вища математика, теорія ймовірності і математична статистика, економіка підприємства, менеджмент, маркетинг, фінанси, фінанси підприємств, гроші і кредит, бухгалтерський облік, економічний аналіз, аудит, економіка праці, міжнародна економіка та ін.).

3. Цикл професійно-орієнтованої підготовки (стратегія підприємства, планування діяльності підприємства, внутрішній економічний механізм,

організація виробництва, економіка і організація інноваційної діяльності, проектний аналіз та ін.).

Блок вибіркових навчальних дисциплін включає:

1. Цикл дисциплін самостійного вибору університету (діловодство, ціноутворення, основи наукових досліджень, економічна статистика, податкова система та інші);

2. Цикл дисциплін вільного вибору студента (військова підготовка, звітність підприємств, контролінг, підприємництво, економічний ризик та ін.).

Навчальна програма - це нормативний документ, який визначає місце і значення навчальної дисципліни в реалізації освітньо-професійної програми підготовки, її зміст, послідовність і організаційні форми вивчення навчальної дисципліни, вимоги до знань і вмінь студентів.

Навчальні програми нормативних дисциплін входять до комплексу документів державного стандарту освіти, розробляються і затверджуються як його складові.

На основі нормативної навчальної програми розробляється робоча навчальна програма для кожної навчальної дисципліни відповідно до навчального плану.

У робочій навчальній програмі відображається конкретний зміст навчальної дисципліни, послідовність та організаційно-методичні форми її вивчення, обсягу часу на різні види навчальної роботи, засоби і форми поточного та підсумкового контролю.

Форми організації навчального процесу в умовах КМСОНП є: лекції, практичні, семінарські, лабораторні та індивідуальні заняття, усі види практик, консультацій, виконання індивідуальних та інших завдань викладача, самостійна робота, усі форми і види контролю успішності студентів (окрім державної атестації) та інші форми і види навчальної діяльності. При цьому, залежно від характеру навчальної дисципліни та характеру діяльності студента, якість виконання студентом навчальних завдань оцінюється за рівнем виконання.

Методологія процесу навчання та, відповідно, оцінювання знань студента в КМСОНП полягає у його переорієнтації із лекційно-інформативної на індивідуально-диференційовану, особистісно-орієнтовану форму та на організацію самоосвіти студента.

Усі світові та пропонувані останнім часом національні стандарти в основу навчання ставлять самостійну, творчу роботу того, хто навчається. На цьому принципі базуються і новітні технології навчання. У структурі навчального навантаження студента за системою ECTS індивідуальна робота також розглядається як один із основних компонентів навчальної діяльності і повинна займати значну частину його навчального навантаження.

Індивідуальна робота студента є формою організації навчального процесу, яка передбачає створення умов для якнайповнішої реалізації тво-

рих можливостей студентів через індивідуально-спрямований розвиток їх здібностей, науково-дослідну роботу і творчу діяльність. Індивідуальні заняття проводяться під керівництвом викладача у позааудиторний час за окремим графіком, складеним кафедрою (предметною або цикловою комісією) з урахуванням потреб і можливостей студента. Організація та проведення індивідуальних занять доручається найбільш кваліфікованим викладачам. Індивідуальні заняття на молодших курсах спрямовуються здебільшого на поглиблення вивчення студентами окремих навчальних дисциплін, на старших курсах вони мають науково-дослідний характер і передбачають безпосередню участь студента у виконанні наукових досліджень та інших творчих завдань.

Індивідуальні заняття з певної навчальної дисципліни проводяться з одним або декількома студентами за окремим графіком, затвердженим деканом факультету. Контроль за дотриманням графіка покладається на деканат факультету.

Види індивідуальних занять:

Консультація — один із видів навчальних занять (індивідуальні або групові), який проводиться з метою отримання студентом відповіді на окремі теоретичні чи практичні питання та для пояснення певних теоретичних положень чи аспектів їх практичного застосування (проводяться протягом семестру — поточні консультації, семестрові, та перед контрольним заходом — екзаменаційні). У процесі консультацій (особливо поточного консультування) допускається діагностичне тестування знань студентів (як правило, машинне) для виявлення ступеня засвоєності окремих теоретичних положень, теорій, закономірностей, рівня сформованості практичних умінь і навичок та перевірки ефективності прийомів і методів навчання, використовуваних під час аудиторних занять.

Індивідуальне завдання — форма організації навчання, яка має на меті поглиблення, узагальнення та закріплення знань, які студенти отримують у процесі навчання, а також застосування цих знань на практиці.

Індивідуальні завдання виконують студенти самостійно під керівництвом викладачів. Як правило, індивідуальні завдання виконуються окремо кожним студентом. У тих випадках, коли завдання мають комплексний характер, до їх виконання можуть залучатися кілька студентів, у тому числі студенти, які навчаються на різних факультетах (відділеннях) і спеціальностях.

Різновидністю індивідуальних занять, яка відповідає інноваційним технологіям навчання, є індивідуальні навчально-дослідні завдання (ІНДЗ).

Самостійна робота є основним засобом засвоєння студентом навчального матеріалу в час, вільний від обов'язкових навчальних занять, без участі викладача.

Співвідношення обсягів аудиторних занять і самостійної роботи студентів визначається з урахуванням специфіки та змісту конкретної навчальної дисципліни, її місця, значення і дидактичної мети в реалізації освітньо-професійної програми, а також питомої ваги в навчальному процесі практичних, семінарських і лабораторних занять.

Зміст самостійної роботи по кожній навчальній дисципліні визначається робочою навчальною програмою дисципліни та методичними рекомендаціями викладача.

Самостійна робота студентів забезпечується всіма навчально-методичними засобами, необхідними для вивчення конкретної навчальної дисципліни чи окремої теми: підручниками, навчальними та методичними посібниками, конспектами лекцій, навчально-лабораторним обладнанням, інтерактивними навчально-методичними комплексами дисциплін, електронно-обчислювальною технікою тощо.

Студентам також рекомендується для самостійного опрацювання відповідна наукова література та періодичні видання. Методичне забезпечення самостійної роботи студентів повинне передбачати й засоби самоконтролю (тести, пакет контрольних завдань та ін.).

Самостійна робота студента над засвоєнням навчального матеріалу з конкретної навчальної дисципліни може виконуватися у бібліотеці, навчальних кабінетах і лабораторіях, комп'ютерних класах, а також у домашніх умовах. Викладач визначає обсяг і зміст самостійної роботи, узгоджує її з іншими видами навчальної діяльності, розробляє методичні засоби проведення поточного та підсумкового контролю, здійснює діагностику якості самостійної роботи студента (як правило, на індивідуальних заняттях), аналізує результати самостійної навчальної роботи кожного студента.

Кожний вид навчальної діяльності студента в межах залікового кредиту (модуль) оцінюється (визначається рейтинг) і має питому частку в підсумковій оцінці з залікового кредиту.

Оцінювання успішності студента при засвоєнні змістового модуля (дисципліни) здійснюється на основі результатів поточного і підсумкового контролю.

Оцінювання здійснюється за 100-бальною шкалою.

При проведенні модульного контролю (виконання модульних контрольних завдань) оцінюванню підлягають теоретичні знання та практичні уміння, набуті студентами після опанування певного модуля. Кількість модульних контрольних завдань залежить від числа кредитів ECTS, відведених на вивчення дисципліни протягом одного семестру.

Результати оцінювання успішності студента за кожним змістовим модулем реєструються за національною шкалою і шкалою ECTS в заліково-екзаменаційних відомостях та заносяться до Додатку до диплому.

Переведення даних 100-бальної шкали оцінювання в 4-бальну та шкалу ECTS здійснюється в такому порядку:

Сума балів за всі форми навчальної діяльності	Оцінка в ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		Екзамен	Залік
90-100	A	Відмінно ("5")	Зараховано
82-89	B	Дуже добре ("4")	
74-81	C	Добре ("4")	
64-73	D	Задовільно ("3")	
60-63	E	Достатньо ("3")	
35-59	FX	Незадовільно ("2")	Не зараховано
		3 можливості повторного складання	
1-34	F	Незадовільно ("2")	Не зараховано
		3 обов'язковим повторним вивченням дисципліни	

Студенти, які набрали менше 60 балів, залік не отримують. Якщо дисципліна завершується екзаменом, то студенти, у яких менше 60 балів, отримують оцінку «незадовільно».

2.2. Індивідуальний навчальний план студента

Індивідуальний навчальний план студента формується на основі переліку змістових модулів (блоків змістових модулів навчальних дисциплін), що сформовані на основі освітньо-професійної програми і структурно-логічної схеми підготовки фахівців.

Реалізація індивідуального навчального плану студента здійснюється протягом часу, який не перевищує граничного терміну навчання.

Індивідуальний навчальний план студента включає нормативні та вибіркові змістові модулі, що можуть поєднуватися у певні навчальні дисципліни.

Нормативні змістові модулі необхідні для виконання вимог нормативної частини освітньо-кваліфікаційної характеристики.

Вибіркові змістові модулі забезпечують підготовку для виконання вимог варіативної частини освітньо-кваліфікаційної характеристики. Вони дають можливість здійснювати підготовку за спеціалізацією певної спеціальності та сприяють академічній мобільності і поглибленій підготовці в напрямках, визначених характером майбутньої діяльності.

Сукупність нормативних змістових модулів визначає обов'язкову складову індивідуального навчального плану студента.

Змістові модулі нормативних навчальних дисциплін гуманітарного циклу, соціально-економічного циклу та природничо-наукового циклу при підготовці студентів на споріднених напрямках повинні бути уніфікованими.

Індивідуальний навчальний план в КМСОНП студент формує особисто під керівництвом куратора.

При формуванні індивідуального навчального плану студента на наступний навчальний рік враховується фактичне виконання індивідуальних навчальних планів поточного і попередніх навчальних років.

Формування індивідуального навчального плану студента за певним напрямом передбачає можливість індивідуального вибору змістових модулів (дисциплін) з дотриманням послідовності їх вивчення відповідно до структурно-логічної схеми підготовки фахівців. При цьому кількість обов'язкових та вибіркових змістових модулів, передбачених для вивчення протягом навчального року, повинна становити не менше 60 залікових кредитів.

Така система дає змогу здійснювати перехід студента в межах споріднених напрямів підготовки (певної галузі знань).

Спорідненість напрямів підготовки визначається спільністю переліку змістових модулів, які відносяться до нормативної складової індивідуального навчального плану студента цих напрямів підготовки.

Система оцінювання якості освіти студента (зарахування залікових кредитів) має бути стандартизованою та формалізованою за принципами ECTS.

2.3. Організаційна структура та соціально – культурна інфраструктура університету

Університет є юридичною особою, веде самостійний баланс, має точний, валютний та інші рахунки в банку, гербову печатку зі своєю назвою та інші атрибути юридичної особи.

Університет несе відповідальність за:

- дотримання вимог Законів України "Про освіту", "Про вищу освіту", "Про мови в Україні" та інших законодавчих актів;
- дотримання державних стандартів освіти;
- забезпечення безпечних умов проведення освітньої діяльності;
- дотримання договірних зобов'язань з іншими суб'єктами освітньої, виробничої, наукової діяльності та громадянами, в тому числі за міжнародними угодами;
- дотримання фінансової дисципліни та збереження державного майна;

- соціальний захист учасників навчально-виховного процесу;
- виконання норм і вимог щодо охорони праці;
- ведення статистичної звітності відповідно до вимог чинного законодавства.

На чолі вузу стоїть ректор. Навчально-методичною, науково-дослідною і адміністративно-господарською діяльністю вузу керують проректори.

У кожному вузі є **рада**, до складу якої входять ректор, проректори, декани факультетів, завідувачі кафедрами, частина провідних професорів і доцентів, студенти.

Головним структурним підрозділом вищої школи є **кафедра**, що здійснює навчально-методичну та науково-дослідну роботу з однієї чи декількох суміжних наукових дисциплін. Завідувач кафедрою призначається з числа професорів і доцентів.

Кафедри, які спеціалізуються за спорідненими дисциплінами, об'єднуються у **факультети**. Факультет очолює декан, який висувається з числа професорів і доцентів з провідних дисциплін і обирається таємним голосуванням або призначається на контрактній основі. На декана покладається загальне керівництво навчальною, виховною і науковою діяльністю факультету. За окремими напрямками діяльності можуть бути призначені заступники декана. Кожний факультет здійснює підготовку студентів - майбутніх фахівців за певним профілем.

Структуру університету визначає ректор відповідно до законодавства та головних завдань діяльності університету.

Структурно-організаційна схема університету:

1.Вчена рада. 2.Ректорат. 3.Профком.

Основними структурними підрозділами Національного університету водного господарства та природокористування є:

Факультет будівництва та архітектури

Факультет водного господарства

Факультет гідротехнічного будівництва та гідроенергетики

Факультет економіки і підприємництва

Факультет землеустрою та геоінформатики

Факультет менеджменту

Механіко-енергетичний факультет

Факультет прикладної математики та комп'ютерно-інтегрованих систем

Кафедра військової підготовки.

Кафедра фізичного виховання.

Навчально-консультаційні центри (Закарпатський, Кримський, Прилуцький, Слов'янський).

Технікуми: Автотранспортний технікум, Костопільський будівельно-технологічний технікум, Технікум технологій та дизайну, Технічний коледж.

Рівненський економіко-правовий ліцей.

Німецько-український навчальний інститут та консультаційний центр.

Інститут довузівської підготовки та післядипломної освіти.

Центр міжнародних та регіональних зв'язків.

Навчально-методичне управління.

Навчальне управління.

Науково-дослідне управління.

Спеціалізована вчена рада.

Відділ аспірантури, докторантури та студентської науки.

Центр дистанційного навчання.

Регіональний центр навчально-інноваційних технологій.

Управління з виховної роботи та соціологічно-психологічних досліджень:

1. Центр естетичного виховання молоді.

2. Центр соціальних служб студентської молоді.

Приймальна комісія.

Відділ охорони праці.

Бібліотека.

Бухгалтерія.

Відділ кадрів.

Загальний відділ.

Музей.

Планово-фінансовий відділ.

Редакційно-видавничий відділ.

Спеціальний відділ.

Штаб цивільної оборони.

Юридичний відділ.

Архів.

Поліклініка.

Санаторій-профілакторій.

Спортивний клуб „Сокіл”.

Адміністративно-господарське управління.

База практик та відпочинку.

Всі структурні підрозділи підпорядковані безпосередньо ректору університету, який відповідно до Статуту призначає керівників підрозділів, визначає напрями їх основної діяльності, порядок фінансово-господарської діяльності, структуру управління та умови використання матеріально-технічної бази, що належить університету.

Університет, відповідно до Закону України "Про вищу освіту", може створювати в своїй структурі навчально-науково-виробничі, навчально-наукові та науково-дослідні центри. Так, на факультеті економіки і підприємництва створені і функціонують навчально-науково-виробничі комплекси "Економіст", "Обліковець та аудитор".

2.4. Студентське самоврядування

Студентське самоврядування - це форма управління, за якої студенти на рівні академічної групи, факультету, гуртожитку, курсу, спеціальності, студентського містечка, іншого структурного підрозділу вищого навчального закладу мають право самостійно вирішувати питання внутрішнього управління.

Головна мета діяльності органів студентського самоврядування полягає передусім у створенні умов самореалізації молодих людей в інтересах особистості, суспільства і держави та у захисті прав студентів.

Студентське самоврядування є важливим фактором розвитку та модернізації суспільства, виявлення потенційних лідерів, вироблення у них навичок управлінської та організаторської роботи з колективом, формування майбутньої еліти нації.

Отже, студентське самоврядування є засобом реалізації студентською громадою своїх прав, обов'язків та ініціатив через прийняття рішень і їх впровадження за допомогою власних ресурсів у сфері, що визнається адміністрацією, та у співпраці з нею, а також гарантії брати участь через своїх представників у вирішенні питань, які стосуються студентства.

Фактично, студентське самоврядування - це форма самоорганізації студентів, механізм представництва й відстоювання своїх прав, можливість самореалізації. Студентське самоврядування покликане захищати права студентів і бути їх представником в адміністрації вузу.

Студентське самоврядування потрібне студентству, тому що це практична школа для тих, хто бажає спробувати себе у ролі керівника, адміністратора, лідера.

Студентське самоврядування - це можливість реалізовувати суспільно значущі проекти, що підуть на користь усій студентській громаді.

Студентське самоврядування можна назвати однією з перших сходинок до громадянського суспільства, коли громада висуває своїх лідерів та вчиться контролювати їх дії.

Ефективне студентське самоврядування сприяє гармонійному розвитку навчального закладу. Завдяки студентським ініціативам можна визначати нові напрями розвитку поза навчальною діяльністю, вдосконалювати навчальний процес тощо. Розвинуте студентське самоврядування може стати тим додатковим фактором, що впливає на вибір абітурієнтом навчального

закладу. Також важливим фактором є те, що випускники університетів з розвинутим студентським самоврядуванням необхідні роботодавцям, бо органи студентського самоврядування допомагають студентам виробити необхідні в роботі навички організації праці, самодисципліни, формування почуття відповідальності тощо.

Потрібно підтримувати прагнення студентів до соціальної активності, до вирішення важливих питань, адже органи студентського самоврядування необхідні для розвитку демократичного громадянського суспільства.

Студентське самоврядування в НУВГП - це самостійна громадська діяльність студентів із реалізації функцій управління вищим навчальним закладом, яка визначається ректоратом, деканатами і здійснюється студентами відповідно до мети і завдання, що стоять перед студентськими колективами.

Основними органами студентського самоврядування є:

1) Студентська рада при ректораті НУВГП та Профспілковий комітет студентів НУВГП,

2) Студентські ради гуртожитків, які входять до Студентської ради при ректораті НУВГП.

Всі органи студентського самоврядування тісно співпрацюють у своїй діяльності.

До Студентської ради при ректораті НУВГП входять студентські парламенти факультетів, студентський конгрес інституту водного господарства, студентські ради гуртожитків, які діють кожен на своєму факультеті тісно співпрацюючи з деканатами та головами профбюро.

Основними завданнями Студентської ради при ректораті НУВГП є:

- забезпечення і захист прав та інтересів студентів;
- сприяння навчальній, науковій та творчій діяльності студентів;
- сприяння у створенні необхідних умов для проживання і відпочинку студентів;
- залучення студентів до художньої самодіяльності;
- участь у поселенні студентів до гуртожитку і виселенні;
- участь в організації змагання за зразкові кімнати, поверхи, гуртожитки;
- пропаганда здорового способу життя, запобігання вчиненню студентами правопорушень.

Всі ці та інші напрямки діяльності передбачено в "Положенні про Студентську раду при ректораті НУВГП". Для більш тісної співпраці з ректоратом щомісяця проводяться зустрічі з ректором.

До складу Профспілкового комітету студентів входять голови профбюро факультетів. Права та обов'язки Профспілкового комітету:

• голова профбюро може брати участь у засіданні Ради факультету, де розглядаються питання студентського життя;

- вести переговори, укладати колективні договори і угоди в рамках університету;
- брати участь у розподіленні стипендіального фонду серед студентів з урахуванням їх успішності, трудової дисципліни та участі в громадській роботі;
- порушувати питання перед ректоратом, адміністрацією факультету про часткове чи повне зняття стипендії з тих студентів, які порушують трудову чи навчальну дисципліну;
- брати участь у прийнятті рішень щодо переведення студентів з платної на бюджетну форму навчання;
- брати участь у розподіленні профспілкових коштів, оздоровленні членів профспілки;
- розвивати зв'язки з іншими профспілковими об'єднаннями НУВГП та інших вищих навчальних закладів;
- організовувати виховну та культурно-освітню роботу серед членів профспілки;
- дбати про соціальний та правовий захист членів профспілки;
- контролювати роботу профгрупоргів факультету;
- займатися підготовкою та організацією зборів профбюро факультету.

Всі ці ланки студентського самоврядування допомагають студентам реалізувати себе у навчанні, спорті та активному, цікавому відпочинку.

В університеті створені сприятливі умови для подальшого розвитку вже раніше відкритих талантів, підтримки студентської ініціативи та врахування цікавих пропозицій щодо проведення культурно-масових заходів та конкурсів "Студентська весна", "Золота осінь", КВК, брейн-ринг та інші.

Запитання для самоконтролю

1. Що є підставами для запровадження КМСОНП?
2. Яка мета впровадження КМСОНП?
3. Назвіть основні елементи ECTS.
4. Дайте визначення кредитно-модульної системи організації навчального процесу.
5. Дайте визначення поняття "кредит".
6. Дайте характеристику освітньо-кваліфікаційних рівнів "бакалавр" і "магістр".

7. Які цикли включає блок нормативних навчальних дисциплін?
8. Назвіть основні види індивідуальних занять.
9. Що таке індивідуальний навчальний план студента?
10. Яка головна мета діяльності органів студентського самоврядування?

Тема 3. Інформаційно-методичне забезпечення навчального процесу в університеті та науково-дослідницька робота студентів

3.1. Інформаційно-методичне забезпечення навчального процесу

Бібліотека університету - це універсальне книгозібрання, вона є методичним центром вузівських бібліотек області.

Бібліотека університету заснована у 1922 році у складі Київського меліоративного технікуму. Сьогодні бібліотека Національного університету водного господарства та природокористування - це потужний навчальний та науковий підрозділ. Вона складається з центральної бібліотеки, бібліотек автотранспортного технікуму, технікуму технологій та дизайну, технічного коледжу, Костопільського будівельно-технологічного технікуму, а також бібліотек Кримського, Слов'янського, Прилуцького та Закарпатського навчально-консультативних центрів. Фонди бібліотеки нараховують понад 900 тис. примірників. Серед них - навчальна, наукова, довідково-інформаційна, художня література, періодичні видання, нормативно-технічні документи, повнотекстові бази даних, дисертації та інші джерела інформації.

Щорічно 18 тис. читачів користуються послугами дев'яти спеціалізованих читальних залів і одинадцяти абонементів.

Бібліотечний фонд багатогалузевий. Він містить видання українською, російською, англійською, французькою, німецькою, іспанською та іншими іноземними мовами.

Окрім того, бібліотека володіє багатою колекцією вітчизняних та зарубіжних періодичних видань, цінними рідкісними книгами XVIII – XX століть.

Сучасний студент - це людина, яка читає книги не лише за спеціальністю, але й цікавиться сучасною, класичною художньою літературою, літературою з мистецтва й спорту.

Зберігаючи 85-річні традиції, бібліотека водночас впроваджує нові інформаційні технології, використовує комп'ютерну програму „УФД/Бібліотека” для створення електронного каталогу. У бібліотеці є відкритий доступ до Інтернету, можливість пошуку необхідної інформації за попереднім замовленням, використання електронної пошти для опера-

тивної відправки чи отримання повідомлень та файлів, друку на матричному та лазерному принтері, а також запису на диск необхідної інформації.

На всіх абонементях проводяться тематичні виставки та виставки нових надходжень.

Відділ обслуговування читальних залів:

- обслуговує студентів, викладачів та співробітників в читальних залах;
- має підсобні фонди по профілю університету;
- працює з каталогами на свої фонди й допоміжними картотеками;
- проводить інформаційне обслуговування користувачів;
- організовує тематичні виставки та виставки нових надходжень.

Інформаційно-бібліографічний відділ:

- обслуговує студентів, викладачів та співробітників в читальних залах;
- організовує, доповнює і редагує картотеку журнальних статей, картотеку рефератів, тематичні і допоміжні картотеки як на традиційних, так і на електронних носіях;
- здійснює довідково-бібліографічне та інформаційне обслуговування всіх категорій користувачів;
- виконує всі види бібліографічних довідок (тематичні, адресно-бібліографічні, уточнювальні та фактографічні);
- організовує для студентів заняття з основ інформаційної культури, бібліотекознавства та бібліографії;
- створює електронні бази даних на допомогу науковій та навчально-виховній роботі університету;
- організовує у відділі тематичні книжкові виставки, відкриті перегляди, огляди довідкових і бібліографічних видань, тощо.

Відділ інформаційних технологій :

- підтримує службові бази даних бібліотечних підрозділів;
- забезпечує програмно-технологічне супроводження відповідних автоматизованих робочих місць (комплектування, систематизації, каталогізації тощо);
- здійснює навчання роботи з програмним забезпеченням " УФД/Бібліотека";
- координує роботу з фахівцями в галузі комп'ютерних технологій, які знаходяться в штатах інших структурних підрозділів;
- проводить дослідження за тематикою автоматизації технологічних процесів інших бібліотек України.

Найрозумніше планування часу не зможе замінити **техніку розумової роботи** - уміння, що формується стихійно чи цілеспрямовано, виконувати ті чи інші дії, типові для даного виду праці, в нашому випадку -навчальної.

Найбільш загальне для всіх навчальне уміння — це вміння читати.

За даними статистики людина сприймає за рахунок зору 90% інформації, а з них -70% за рахунок читання.

Є три способи читання: переглянути, прочитати, вивчити.
Читання може бути суцільне і вибіркове.

Мета продуктивного швидкісного читання в тому, щоб читати швидше і якомога змістовніше. Швидкісне читання - це швидке сприйняття інформації тексту з оптимальним найкращим коефіцієнтом усвідомлення і засвоєння. Три якості швидкісного читання - швидкість, розуміння, запам'ятовування - обов'язкові. Деякі закордонні автори, наприклад у США, використовують у цьому ж розумінні термін "інтенсивне читання".

Шляхи підвищення швидкості читання:

- усунення недоліків, якщо вони є (малий кут зору, внутрішня артикуляція, регресії в читанні, відсутність гнучкості у процесі читання, неуважне читання);
- своєчасне навчання правильній техніці читання (тренування 2-3 місяці по 1,5-2 год. на день). Для цього щодня потрібно читати одну-дві газети, один журнал за фахом і 50-100 стор. будь-якої книжки;
- використання спеціальних вправ;
- розвиток пам'яті, адже добре розвинута пам'ять робить читання більш раціональним і ефективним.

Культура читання включає не тільки техніку самого читання, але й володіння технікою пошуку необхідних літературних джерел (методика користування бібліотечними каталогами, картотекою, довідково-інформаційними виданнями тощо), уміння працювати з книгою (уміння робити необхідні записи, складати план прочитаного, тези, конспект тощо).

Справжнім компасом в океані книг є **каталог** - покажчик друкованих видань, які зберігаються у бібліотечному фонді. Він є в кожній бібліотеці. Каталог складається з карток, в яких занотовані основні характеристики книги: шифр, який позначає місце зберігання книги в бібліотечному фонді і використовується для швидкого знаходження книги працівниками бібліотеки; автор, назва, підзаголовочні дані та інша інформація.

Каталоги бувають різної форми. Залежно від способу групування карток каталоги поділяються на алфавітні, систематичні та предметні.

В **алфавітному каталозі** картки групують в алфавітному порядку (прізвища авторів або назви творів відповідно до літерного складу початкових слів у бібліографічному описі літературних джерел).

Систематичний каталог розкриває фонд бібліотеки за змістом. У ньому всі описи друкованих видань розставляють за певною логічною системою знань (за таблицями УДК - універсальною десятковою класифікацією або ББК - бібліотечно-бібліографічною класифікацією), а всередині цих розділів - за алфавітом прізвищ авторів або назв книжок.

Художня література не відноситься ні до якого підрозділу УДК і, відповідно, бібліографічні картки розміщуються в алфавітному каталозі.

У **предметному каталозі** картки з бібліографічним описом різних видів друкованої продукції групують за змістом, але не за галузями знань, як у систематичному каталозі, а за предметами, питаннями, яким присвячені книжки, журнальні та газетні публікації. До предметного каталогу звертаються в тому випадку, коли потрібно знайти літературу з конкретної теми, але назви книг і автори невідомі. Цей вид каталогу є необов'язковим для всіх бібліотек.

Генеральна систематична картотека (ГСК) - це картотека статей, у якій відображено статті з газет, журналів, збірників, книжок у систематично-алфавітному порядку (за таблицями УДК або ББК).

Бібліографічні покажчики, списки літератури відображують фонд бібліотеки за змістом (це можуть бути універсальні покажчики, списки нових надходжень до бібліотеки, картотеки рецензій або тематичні галузеві (як поточні, так і ретроспективні)).

Довідкова література - це енциклопедії, довідники, словники з усіх галузей знань. Ці видання можуть бути як універсальні, так і галузеві.

Важливо вміти правильно вести **бібліографічні записи**. Літературу слід записувати точно у відповідності з правилами, що існують. У бібліографічних записах важливий кожний знак, кожна кома, двокрапка і т.д. Бібліографічний опис буває повним і аналітичним.

Точність потрібна не лише в описі книг, статей, але й при цитуванні, оформленні різних виписок.

3.2. Наукова робота студента

Суттєву роль у формуванні творчого потенціалу майбутніх економістів відіграє участь студентів в організованій і систематичній науково-дослідній роботі. З перших кроків перебування у вищому навчальному закладі кожен студент повинен брати участь у наукових пошуках, у планових дослідженнях своїх викладачів, у впровадженні на практиці досягнень науки. Наукова творчість студентів стала традиційним засобом розвитку майбутніх спеціалістів, які ще під час навчання в університеті повинні брати участь у дослідженнях актуальних теоретичних і практичних проблем розвитку економіки.

У практиці роботи університету виправдали себе кілька основних видів студентської науково-дослідної роботи. Перш за все, це дослідження, пов'язані з виконанням навчальних завдань. Вони формують у студентів досвід наукової постановки та проведення лабораторних робіт, збору експериментального матеріалу для практичних занять з навчальних дисциплін. Одночасно накопичується досвід вивчення та критичного аналізу наукової

літератури. Важливу роль відіграє написання рефератів, доповідей, виконання творчих робіт з включенням до них зібраних студентом матеріалів.

Велике розвивальне значення має :

- виконання індивідуальних навчально-дослідних завдань (ІНДЗ) творчого характеру із профілюючих дисциплін;
- виконання навчальних завдань під час навчальної та виробничої

практики.

Науково-дослідна робота майбутніх економістів здійснюється не лише у навчальному процесі, але й у позаурочний час.

Форми організації науково-дослідної роботи студентів:

- науково-дослідні гуртки або проблемні групи;
- об'єднання;
- школи;
- студентські наукові товариства.

Тут студенти оволодівають науковими методами пізнання, методами дослідження, пишуть наукові доповіді, роблять повідомлення про виконану роботу, беруть участь в обговоренні наукових питань, виступають із результатами досліджень на студентських наукових конференціях, беруть участь у різноманітних виставках, олімпіадах, конкурсах наукових студентських робіт.

Будучи активними членами студентських наукових гуртків, проблемних груп, майбутні економісти самостійно виконують різної складності завдання під час навчальних і наукових експериментів, під час практики, виконують завдання, пов'язані з написанням курсових, дипломних і магістерських робіт.

Це вимагає від студентів уміння вибрати й сформулювати тему, скласти методику дослідження, організувати його і провести, здійснити якісний і кількісний аналіз отриманих результатів, аргументувати свої висновки, оформити результати дослідження.

Виконання курсової чи дипломної роботи має перевірені практикою етапи:

1. Вибір теми. Тематика курсових і дипломних робіт звичайно розробляється кафедрою і уточнюється з науковим керівником. Кожен студент може обрати будь-яку тему дослідження або запропонувати свою, яку затверджує кафедра.

2. Вхідження в тему. Студент виконує пошук літератури з теми дослідження, складає список літератури.

3. Складання плану роботи. Студент визначає коло питань і послідовність їх висвітлення в дослідженні, намічає методи дослідження, проведення експерименту; формулює мету, завдання, об'єкт, предмет дослідження, висунути гіпотезу, планує етапи роботи.

4. Аналіз результатів теоретичного й експериментального дослідження, формулювання висновків і рекомендацій.

Дослідницька робота студентів є складовою частиною КМСОНП. В процесі навчання студенти можуть бути залучені до виконання науково-дослідних робіт на кафедрах, друкувати статті, виступати з доповідями на наукових конференціях, що сприяє їх становленню як фахівців, підвищує рівень конкурентоспроможності на ринку праці.

Разом з цим в період академічного навчання студенти мають виконувати і певні обов'язкові дослідницькі роботи, до яких відносять:

- **Реферат**-стилий виклад у письмовій формі суті певного питання або наукової проблеми, що включає огляд відповідних інформаційних джерел.

- **Індивідуальне навчально-дослідне завдання (ІНДЗ)** - вид позааудиторної індивідуальної роботи студента навчального, навчально-дослідницького та проектно-конструкторського характеру, яке використовується в процесі вивчення програмного матеріалу навчальної дисципліни, що завершується складанням заліку чи підсумкового екзамену.

Метою ІНДЗ є самостійне вивчення частини програмного матеріалу, систематизація, поглиблення, узагальнення, закріплення та практичне застосування знань студента з навчального курсу та розвитку навичок самостійної роботи.

Зміст ІНДЗ - завершена теоретична або практична робота в межах навчальної програми курсу, яка виконується на основі знань, умінь і навичок, отриманих у процесі лекційних, семінарських, практичних та лабораторних занять, охоплює декілька модулів або зміст навчального курсу в цілому.

Структура ІНДЗ:

- вступ - тема, мета та завдання роботи та основні її положення;
- теоретичне обґрунтування - виклад базових теоретичних положень, законів, принципів, алгоритмів тощо, на основі яких виконується завдання;
- методи - вказуються і коротко характеризуються;
- основні результати роботи - подаються результати, схеми, малюнки, моделі, описи, систематизована реферативна інформація та її аналіз;
- висновки;
- список використаної літератури;
- рецензія одного з викладачів випускової кафедри.

Види ІНДЗ:

- конспект з теми (модуля) за заданим планом або планом, який студент розробив самостійно;

- реферат з теми (модуля) або вузької проблематики студентів заочної форми навчання;
- розв'язування та складання розрахункових або практичних (наприклад, ситуативних) задач різного рівня з теми (модуля) або курсу;
- розроблення теоретичних або прикладних функціональних моделей явищ, процесів, конструкцій тощо;
- комплексний опис будови, властивостей, функцій, явищ, об'єктів, конструкцій тощо;
- анотація прочитаної додаткової літератури з курсу, бібліографічний опис, історичні розвідки тощо.

Порядок подання та захист ІНДЗ:

1. Звіт про виконання ІНДЗ подається у вигляді скріпленого (зшитого) зошита (реферату) з титульною сторінкою стандартного зразка і внутрішнім наповненням із зазначенням усіх позицій змісту завдання (за обсягом до 10 арк.) на сторінках формату А4.

2. ІНДЗ подається викладачу, який читає лекційний курс з даної дисципліни та приймає іспит або залік, не пізніше ніж за 2 тижні до іспиту (заліку).

3. Оцінка за ІНДЗ виставляється на заключному занятті (практичному, семінарському) з курсу на основі попереднього ознайомлення викладача зі змістом. Можливий захист завдання шляхом усного звіту студента про виконану роботу.

4. Оцінка за ІНДЗ є обов'язковим компонентом іспитової оцінки (диференційованого заліку, заліку) і враховується при виведенні підсумкової оцінки з навчального курсу. Питома вага ІНДЗ у загальній оцінці з дисципліни, залежно від складності та змісту завдання, може становити від 30% до 50%.

● **Курсова робота (проект)** - один із видів індивідуальних завдань навчально-дослідницького, творчого чи проектно-конструкторського характеру, який має на меті не лише поглиблення, узагальнення і закріплення знань студентів з навчальної дисципліни, а й застосування їх при вирішенні конкретного фахового завдання і вироблення вміння самостійно працювати з навчальною і науковою літературою, електронно-обчислювальною технікою, лабораторним обладнанням, використовуючи сучасні інформаційні засоби та технології.

Курсова робота є окремим заліковим кредитом навчальної дисципліни і оцінюється (визначається рейтинг) як самостійний вид навчальної діяльності студента.

За час навчання студент повинен виконати 2—3 курсові роботи з навчальних дисциплін, які є базовими для відповідної спеціальності, їх конкретна кількість визначається навчальним планом.

Тематика курсових робіт визначається кафедрами відповідно до змісту і завдань навчальної дисципліни. Вона повинна бути актуальною і тісно пов'язаною із вирішенням практичних фахових завдань.

Студентам надається право вільного вибору теми роботи із запропонованого кафедрою (методичною комісією) переліку. Студенти також можуть пропонувати свої теми.

Керівництво курсовими роботами здійснюють професори і доценти, які мають досвід науково-педагогічної і практичної роботи.

Захист курсової роботи проводить комісія у складі двох-трьох викладачів кафедри (методичної комісії), у тому числі керівника курсової роботи. Якість виконання курсової роботи та результати її захисту оцінюються за шкалою оцінювання ECTS.

- **Дипломна робота** - це індивідуальне завдання науково-дослідницького, творчого чи проектно-конструкторського характеру, яке виконує студент на завершальному етапі фахової підготовки і є однією із форм виявлення теоретичних і практичних знань, вміння їх застосовувати при розв'язуванні конкретних наукових, технічних, економічних, соціальних та виробничих завдань.

- **Магістерська робота** - індивідуальне завдання науково-дослідницького, проектно-конструкторського характеру, яке виконує магістрант на завершальному етапі фахової підготовки і є однією із форм виявлення теоретичних і практичних знань, вміння їх застосовувати при розв'язуванні конкретних наукових, технічних, економічних, соціальних і виробничих завдань та містить елементи наукової новизни в даній галузі знань або напрямку практичної діяльності.

Наукові керівники магістерських і дипломних робіт призначаються з числа професорів і доцентів. У випадках, коли робота має прикладний характер, до керівництва її виконанням можуть залучатися висококваліфіковані фахівці відповідної галузі.

Студентам надається право запропонувати свою тему магістерської або дипломної роботи з обґрунтуванням доцільності її розробки. У таких випадках перевага надається темам, які продовжують тематику виконаної курсової роботи, або які безпосередньо пов'язані з місцем майбутньої професійної діяльності випускника.

Система безперервної підготовки студентів за напрямом „Економіка підприємства” в рамках науково-дослідної роботи на кафедрі економіки підприємства передбачає виконання таких робіт по семестрах навчання:

I семестр:

- знайомство з науковою літературою, основними видами наукової продукції під час вивчення навчальної дисципліни „Розміщення продуктивних сил і економіка регіонів”;

- організація наукових гуртків за напрямом „ Розміщення продуктивних сил і економіка регіонів”.

II семестр:

- знайомство з науковою літературою, основними видами наукової продукції під час вивчення навчальних дисциплін;
- набуття навичок конспектування наукової літератури;
- участь в наукових гуртках.

III семестр:

- знайомство з основними видами наукової продукції при вивченні навчальної дисципліни „ Статистика”;
- виконання курсової роботи з дисципліни „ Статистика” з елементами наукового (проблемного)пошуку.

IV семестр:

- вивчення навчальної дисципліни „ Основи наукових досліджень”;
- науковий реферат;
- виконання курсової роботи з дисципліни „ Економіка підприємства” з елементами наукового (проблемного) пошуку.

V семестр:

- ознайомлення з актуальними питаннями економіки підприємства, що потребують наукового вирішення - 4 години групових занять;
- вибір теми наукового дослідження та її затвердження на засіданні кафедри;
- вивчення літературних джерел з теми досліджень;
- техніко-економічне обґрунтування теми наукового дослідження.

VI семестр:

- опрацювання наукової літератури з теми дослідження;
- науковий реферат на тему „ Теоретичні засади досліджуваної теми”;
- збір економічної інформації з теми дослідження під час виробничої практики (індивідуальне завдання студенту);
- участь у студентській олімпіаді з навчальної дисципліни.

VII семестр:

- коригування теми дослідження;
- опрацювання зібраної економічної інформації з теми дослідження;

- створення нової інформації (наукової продукції);
- підготовка наукової доповіді ;
- виступ на науково-практичних конференціях.

VIII семестр:

- підготовка заключного звіту про науково-дослідну роботу;
- захист звіту в комісії кафедри ;
- рецензування звіту про науково-дослідну роботу;
- конкурс наукових робіт;
- участь у студентській олімпіаді зі спеціальності.

IX, X семестри:

- доопрацювання результатів дослідження;
- підготовка магістерської роботи (дисертації);
- апробація результатів наукового дослідження;
- захист магістерської дисертації в Державній іспитовій комісії.

Запитання для самоконтролю

1. Що таке техніка розумової роботи?
2. Як ви розумієте термін "техніка пошуку необхідних інформаційних джерел"?
3. Що таке каталог?
4. Які бувають каталоги залежно від способу групування карток?
5. Як правильно вести бібліографічні записи?
6. Які Вам відомі форми організації науково-дослідної роботи студентів?
7. Назвіть основні види студентських наукових досліджень.

Тема 4. Водне господарство – важливий напрямок фахового спрямування Національного університету водного господарства та природокористування

4.1. Водне господарство та його міжгалузевий характер

Водне господарство - це частина сфери матеріального виробництва (виробничої сфери), що функціонує як самостійна галузь або в складі інших галузей народного господарства з метою раціонального використання водних ресурсів, їх охорони, а також боротьби із втратами, що завдають води народному господарству.

Основними складовими водного господарства є:

гідромеліорація - представляє собою комплекс технічних заходів, спрямованих на поліпшення несприятливого водного режиму ґрунтів (територій), включає в себе використання води для зрошення земель; відведення зайвої води поверхневих і підземних вод з меліорованої території (осушення земель) або подачу води в посушливі періоди вегетації сільськогосподарських культур на осушуваних землях; заходи щодо боротьби із підтопленням прилеглих земель і ерозією ґрунтів тощо;

водопостачання сільськогосподарського виробництва - представляє собою комплекс гідротехнічних заходів, що проводяться в безводних та маловодних районах для забезпечення їх водою;

гідроенергетика - представляє собою використання механічної енергії води шляхом перетворення її на гідроелектростанціях в електричну;

водний транспорт - представляє собою використання води річок, озер та морів для судноплавства і лісосплаву;

рибне господарство - представляє собою освоєння водосховищ та будівництво водойм спеціального призначення для риборозведення;

водопостачання і каналізація - представляє собою комплекс заходів щодо забезпечення потреб населених пунктів, промисловості і транспортних підприємств водою належної якості і в необхідній кількості, а також щодо відведення стічних відпрацьованих вод у водойми з відповідним їх очищенням;

регулювання русел річок - представляє собою комплекс заходів щодо боротьби із затопленням територій, розмиванням берегів і русел тощо.

Основне завдання водного господарства - забезпечення всіх галузей народного господарства водою в необхідній кількості і відповідної якості. Тому водне господарство виступає як міжгалузевий комплекс, що включає в себе організаційно самостійні, але технологічно пов'язані з водним господарством виробництва.

4.2. Водні ресурси та їх відтворення

Основу водного господарства складають водні ресурси, які представляють собою води, придатні для використання. **Водні ресурси** включають всі води гідросфери, тобто води річок, озер, водосховищ, морів і океанів, підземні води, ґрунтову вологу, воду гірських і полярних льодовиків тощо. В поняття водні ресурси входять також і водні об'єкти - річки, озера, водосховища, моря тощо.

Водні ресурси складаються із стаціонарних запасів різних частин гідросфери і із запасів, що безпосередньо відновлюються у процесі кругообігу води (річковий стік). Найбільше народногосподарське значення мають прісні води, до яких відносяться води річок, природних озер і велика частина підземних вод активного водообміну. Ці джерела водних ресурсів

найбільш широко використовуються для господарських потреб (зрошення земель, водоспоживання, риборозведення, гідроенергетика тощо).

Водні ресурси нерівномірно розподілені на території України. Найменша кількість водних ресурсів знаходиться у місцях, де розташовані великі водоспоживачі - в Донбасі, Криворіжжі, Криму, південних областях України.

Теоретично водні ресурси не вичерпні, оскільки при раціональному використанні вони безперервно відновлюються в процесі свого кругообігу. Проте водні ресурси як засоби виробництва в природі обмежені, вони не можуть бути заново створені працею людини. Людина в змозі лише розширити сферу свого впливу шляхом залучення в оборот додаткових водних джерел в певних обсягах, не допускаючи порушення рівноваги природного середовища.

З розвитком продуктивних сил країни, включаючи і здійснення меліорації земель, водоспоживання зростає. Виходячи з цього важливим завданням водного господарства є приведення водних ресурсів у форму, придатну для використання за обсягами, якістю тощо. Формування водних ресурсів для використання в народному господарстві включає регулювання річкового стоку (багаторічне і сезонне) та їх відтворення.

Під відтворенням водних ресурсів необхідно розуміти забезпечення господарських потреб придатними для споживання водами. Воно може бути простим і розширеним. Просте відтворення водних ресурсів передбачає забезпечення природними водами споживачів в тих же обсягах за рахунок різних джерел. Розширене відтворення водних ресурсів передбачає збільшення обсягів придатних водних ресурсів в межах басейну річок понад середнього багаторічного стоку за рахунок опадів, підземних вод, тобто за рахунок важкодоступних та потенційних водних ресурсів.

Водні ресурси розподілені як у просторі, так і в часі дуже нерівномірно. Тому щоб забезпечити потреби споживачів, необхідно знати запаси водних ресурсів, використовуючи для цього дані водного кадастру. **Водний кадастр** представляє собою зведення систематизованих відомостей про поверхневі та підземні води.

В перспективі вирішення проблеми щодо водозабезпечення України буде проводитися за такими напрямками:

- збільшення наявних водних ресурсів і економне використання води у сфері споживання;
- обмеження темпів розвитку водоемких галузей народного господарства у дефіцитних за водними ресурсами районах;
- охорона водних ресурсів від забруднення і виснаження.

4.3. Розвиток меліорації в Україні і її роль у підвищенні ефективності сільського господарства

Розвиток сільською господарства в Україні нерозривно пов'язаний із меліорацією земель. Меліорація земель представляє собою комплекс технічних, організаційно-господарських та агрохімічних заходів з корінного поліпшення земель із несприятливими водно-фізичними та хімічними властивостями з метою одержання високих і стійких урожаїв сільськогосподарських культур. Практично, всі землі, котрі використовуються у сільському господарстві, потребують проведення на них тих чи інших меліоративних заходів.

Сільськогосподарські меліорації безпосередньо пов'язані із землею - головним засобом виробництва у сільському господарстві, яка виконує активну технологічну функцію, оскільки обов'язково входить в процес сільськогосподарського виробництва.

Основними видами сільськогосподарської меліорації є такі:

- гідротехнічні (зрошувальні, осушувальні тощо);
- агромеліоративні (агрохімічні, культуртехнічні, протиерозійні, агротехнічні тощо);
- біологічні (фітомеліорації, зоомеліорації тощо);
- кліматичні (аерохімічні, гідрохімічні, тощо).

Всі вищенаведені види меліорації земель спрямовані на поліпшення земельних ресурсів шляхом вкладання відповідної кількості засобів та праці. В результаті чого створюються оптимальні умови для інтенсивного і в той же час гарантованого розвитку землеробства, а відповідно, і інших галузей сільського господарства; залучення в сільськогосподарський оборот потенційно родючих земель; підвищення і збереження їх родючості та збільшення на цій основі виробництва сільськогосподарської продукції.

Розвиток меліорації земель визначається тим, що в Україні біля 50 відсотків ріллі знаходиться у посушливих районах, чимало земельних угідь потребує регулювання водного режиму шляхом проведення осушувальних меліорацій, на багатьох площах необхідні розчистка полів від чагарників і дрібнолісся, захист ґрунтів від ерозії, вапнування та гіпсування ґрунтів тощо.

Багаторічна практика свідчить, що в несприятливі посушливі роки, які повторюються приблизно один раз в п'ять років, в степовій зоні валова продукція сільського господарства зменшується більше як на 20 відсотків, недобирається 6 -10 млн. т зерна.

В поліських і західних областях сільське господарство терпить значні збитки від перезволоження земель та паводків, особливо у вологі роки в зв'язку з випаданням в червні-липні опадів, що в 1,5-2 рази перевищують місячну норму. За таких умов валова продукція сільського господарства знижується на 20 - 25 відсотків. Тому вирішальне значення у підвищенні стійкості землеробства має в посушливій зоні зрошення земель, а у Perez-

вологеній - осушення земель. Меліорація земель в цих районах забезпечує гарантоване виробництво сільськогосподарської продукції.

Загальна площа меліорованих земель в Україні становить 5,5 млн. га або 13% загальної площі сільськогосподарських угідь. Тому меліорація земель в Україні повинна розвиватися як комплексна програма, головним завданням якої повинно бути створення умов для стійкого гарантованого росту сільськогосподарського виробництва, зменшення його залежності від погодних умов.

Здійснення гідротехнічних (водних) меліорацій повинно бути спрямоване на проведення реконструкції та удосконалення діючих гідромеліоративних систем. Щорічний обсяг робіт з реконструкції повинен бути не меншим 5 відсотків від площі меліорованих земель, що дозволить протягом 20-ти років відновити діючі гідромеліоративні системи, що буде гарантувати створення оптимальних умов для одержання гарантованого обсягу сільськогосподарської продукції. Для здійснення таких обсягів робіт з реконструкції гідромеліоративних систем необхідно щорічно витратити 1,0-1,2 млрд. грн. Основними джерелами фінансування цих витрат повинні бути амортизаційні відрахування за умови переведення водного господарства на господарський розрахунок і паритету цін на сільськогосподарську та промислову продукцію.

Щодо будівництва нових гідромеліоративних систем, то його слід розглядати як виняток на сучасному етапі розвитку економіки країни. Таке будівництво можливе лише за умови, коли буде досягнута повна віддача від раніше меліорованих земель. Для чого слід проводити ретельне техніко-економічне обґрунтування нового будівництва на основі оцінки альтернативних шляхів забезпечення потреби у збільшенні виробництва сільськогосподарської продукції. Джерелом фінансування витрат на нове будівництво гідромеліоративних об'єктів можуть бути кошти державного бюджету, кредитні кошти.

Одним із шляхів підвищення ефективності використання меліорованих земель є забезпечення оптимальних умов зволоження на цих землях для сільськогосподарських культур. Це завдання вирішується проведенням комплексу заходів з технічної експлуатації гідромеліоративних систем. Особливої уваги заслуговує капітальний ремонт цих систем, який забезпечує відновлення всіх параметрів систем до проектного рівня та здійснення в період капітального ремонту удосконалення гідромеліоративних систем.

4.4. Управління водним господарством

Водне господарство України як галузь національної економіки виконує такі функції

- соціальну (життєзабезпечення населення);

- екологічну (підтримання водних ресурсів як невід'ємної складової природи);

- економічну (вода як продукт виробництва).

Державний комітет України по водному господарству (Держводгосп України) є спеціально уповноваженим органом державної виконавчої влади в галузі використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів.

Положення про Державний комітет України по водному господарству було затверджене Указом Президента України від 14 липня 2000 року №898 (зі змінами, внесеними Указами від 26 квітня 2002 року №403, від 5 березня 2004 року №280 та від 31 грудня 2005 року №1898).

Основні завдання комітету:

- підготовка пропозицій щодо формування державної політики в галузі водного господарства та меліорації земель;
- встановлення режимів роботи водоймищ комплексного призначення і водогосподарських систем;
- регулювання і перерозподіл водних ресурсів;
- попередження та усунення шкідливого впливу вод;
- ведення радіологічного і гідрохімічного моніторингу водних об'єктів комплексного призначення;
- ведення державного обліку використання вод;
- проектування, будівництво і експлуатація водогосподарських систем та об'єктів;
- міжнародне співробітництво в галузі використання і охорони природних вод;
- здійснення контролю за раціональним використанням водних ресурсів і вирішення інших питань у галузі водного господарства.

Ці завдання комітет виконує з метою забезпечення потреб населення і галузей економіки країни у водних ресурсах за умови збереження навколишнього середовища.

Водний кодекс України встановив компетенцію Держводгоспу України в галузі управління і контролю за використанням і охороною та відтворенням водних ресурсів. Комітет здійснює єдину технічну політику у водному господарстві, впроваджує в галузі досягнення науки, техніки, нових технологій і передового досвіду, а також здійснює заходи щодо екологічного оздоровлення поверхневих вод та догляду за ними.

В сучасних умовах надзвичайно актуальними є проблеми забезпечення, відтворення та раціонального використання водних ресурсів, підвищення ефективності використання зрошуваних та осушуваних земель, забезпечення екологічної безпеки країни.

Національний університет водного господарства та природокористування є одним із вищих навчальних закладів, який не тільки готує фахівців

для водного господарства, а й виконує багато наукових розробок, спрямованих на вирішення проблем галузі.

Запитання для самоконтролю

1. Назвіть основні складові водного господарства.
2. Що таке водні ресурси?
3. Які існують види сільськогосподарських меліорацій?
4. Сформулюйте основні завдання Держводгоспу України.
5. Які актуальні проблеми водного господарства потребують вирішення?

Тема 5. Професійна діяльність економіста

5.1. Зміст діяльності фахівця з економіки підприємства

У вищих навчальних закладах України все ширше здійснюється багаторівнева підготовка економістів – бакалаврів і магістрів, яка дає необхідну сукупність теоретичних і практичних знань, умінь і навичок з управління ринковою економікою на різних ланках господарювання.

Освітньо-кваліфікаційна характеристика "бакалавра" визначає:

1. Виробничі функції, типові завдання діяльності фахівця та вміння, якими він повинен володіти.

2. Здатності фахівця розв'язувати проблеми і завдання соціальної діяльності та необхідні для цього вміння.

Виробничі функції фахівця освітньо-кваліфікаційного рівня "бакалавр":

1. Аналітична.
2. Планова.
3. Організаційна.
4. Обліково-статистична.
5. Контрольна.
6. Інформаційна.

Розглянемо типові завдання діяльності фахівця по кожній функції та уміння, якими повинен володіти бакалавр.

1. Аналітична функція

Типові завдання:

1.1. Розрахунок та аналіз окремих параметрів діяльності підприємства та його підрозділів, оцінювання отриманих результатів.

1.2. Діагностика конкурентного середовища підприємства.

1.3. Аналіз ресурсів, процесів і результатів діяльності підприємства та його підрозділів.

Уміння:

1.1.1. Формувати й обробляти інформаційну базу аналізу, установлюючи форми подання і способи опрацювання.

1.2.1. Формувати й обробляти необхідну інформаційну базу щодо конкурентного середовища підприємства.

1.2.2. Опрацьовувати параметри становища підприємства в порівнянні з конкурентами, визначати конкурентні переваги.

1.3.1. Аналізувати використання ресурсів.

1.3.2. Оцінювати результати господарської діяльності підприємства, його підрозділів.

2. Планова функція

Типові завдання:

2.1. Інформаційне забезпечення розроблення сценаріїв і прогнозів змін зовнішнього середовища підприємства.

2.2. Інформаційно-аналітична підтримка процесів розроблення загальних і функціональних стратегій підприємства.

2.3. Розроблення показників довгострокових і поточних планів підприємства.

2.4. Обґрунтування проєктів розвитку господарства і розроблення бізнес-планів.

2.5. Удосконалення системи планування діяльності підприємства.

Уміння:

2.1.1. Стежити за явищами і процесами, з'ясовувати їх чинники.

2.1.2. Збирати інформацію щодо тенденцій змін зовнішнього середовища.

2.1.3. Формувати інформаційну базу для прогнозів ситуацій у зовнішньому середовищі.

2.2.1. Здійснювати ресурсне обґрунтування певних аспектів реалізації стратегії підприємства.

2.2.2. Забезпечувати інформаційну підтримку процесів формування стратегії підрозділів підприємства - суб'єктів ринку (стратегічних одиниць).

2.3.1. Конкретизувати певні аспекти стратегії підприємства у відповідних показниках довгострокових планів, проводити їх ресурсне обґрунтування.

2.3.2. Розраховувати показники планів діяльності підприємства та його підрозділів.

2.4.1. Визначати економічну ефективність проєктів.

2.4.2. Розробляти складові бізнес-планів.

2.5.1. Вивчати й аналізувати досвід та інновації щодо методичного забезпечення планування.

2.5.2. Розробляти адекватні передбаченим цілям пропозиції щодо складу показників, методів їх розрахунку та форм подання.

3. Організаційна функція

Типові завдання:

3.1. Поєднання та оптимізація всіх видів ресурсів для цілеорієнтованої діяльності підприємства.

3.2. Організація процесів управління, прийняття господарських рішень і контроль за їх виконанням.

3.3. Організація ділових контактів підприємства із зовнішнім середовищем.

3.4. Розроблення ефективних систем мотивації та оплати праці персоналу.

3.5. Організація заходів для попередження або зменшення рівня ймовірного пошкодження.

3.6. Організація дотримання безпеки та гігієни праці.

3.7. Організація захисту в разі виникнення надзвичайної ситуації.

3.8. Проведення розслідування нещасних випадків та аварій.

Уміння:

3.1.1. Обґрунтовувати напрями адаптації операційної системи підприємства чи його підрозділів до певного рівня її завантаження.

3.1.2. Виявляти та встановлювати можливості оптимізації матеріальних потоків підприємства.

3.1.3. Обґрунтовувати форми організації виробництва і праці.

3.2.1. Формувати інформаційне забезпечення управління підприємством чи його підрозділами.

3.2.2. Обґрунтовувати альтернативні варіанти управлінських рішень.

3.2.3. Готувати інформаційну базу щодо виконання управлінських рішень.

3.2.4. Обґрунтовувати внутрішні трансфертні ціни з урахуванням економічного статусу підрозділів.

3.3.1. Формувати інформаційну базу з питань впливу факторів зовнішнього середовища на діяльність підприємства.

3.3.2. Вивчати можливості зовнішньоекономічних зв'язків, вести пошук перспективних іноземних партнерів.

3.4.1. Оцінювати ефективність системи мотивації персоналу на підприємстві.

3.4.2. Обґрунтовувати раціональні форми і системи оплати праці з урахуванням конкретних умов діяльності працівників.

3.4.3. Розробляти систему участі працівників у прибутку підприємства.

3.4.4. Передбачати інші форми морального і матеріального заохочення.

3.5.1. Застосовуючи методи спостереження та контролю, визначати потенційно небезпечні ділянки виробництва, види виробничих процесів та елементи природного середовища, що можуть створювати загрозу виникнення надзвичайних ситуацій.

3.5.2. На підставі даних щодо потенційно небезпечних ділянок виробництва, видів виробничих процесів та елементів природного середовища, за допомогою типових інструкцій планувати запобіжні заходи.

3.5.3. У разі загрози виникнення надзвичайної ситуації за допомогою штатних та індивідуальних джерел інформації забезпечувати оперативне приймання сигналів про виникнення небезпеки та їх розпізнавання персоналом об'єкта.

3.5.4. За умов надзвичайної ситуації з урахуванням планових документів цивільного захисту об'єкта господарювання, використовуючи табельні прилади, інструкції та (за потреби) транспортні засоби, установлювати вид і ступінь зараження об'єкта радіоактивними, біологічними та небезпечними хімічними речовинами.

3.6.1. Використовуючи технологічну документацію, чинну нормативно-правову базу з питань охорони праці, забезпечувати дотримання вимог безпеки праці учасниками трудового процесу.

3.6.2. Використовуючи технологічну документацію, чинну нормативно-правову базу, організовувати дотримання санітарно-гігієнічних вимог учасниками трудового процесу.

3.7.1. За умов надзвичайної ситуації, орієнтуючись на сигнал про виникнення небезпеки, за планом цивільного захисту об'єкта господарювання організувати індивідуальний захист з використанням табельних та підручних засобів.

3.7.2. Організувати евакуацію персоналу з небезпечної зони.

3.7.3. Користуючись наданою інформацією про захисні споруди, організувати укриття персоналу.

3.7.4. За умов надзвичайної ситуації з огляду на результати обстеження об'єкта господарювання за допомогою табельних та підручних засобів проводити рятувальні та інші невідкладні роботи.

3.7.5. Застосовуючи засоби індивідуального та колективного біологічного, радіаційного і хімічного захисту, проводити спеціальне оброблення об'єкта та його персоналу.

3.8.1. В умовах виробничої діяльності на основі аналізу результатів вла-

сних спостережень за наслідками нещасного випадку або аварії, користуючись чинними положеннями, визначати факт випадку чи аварії.

3.8.2. У складі комісії з розслідування нещасного випадку, користуючись чинними положеннями, скласти акт про нещасний випадок на виробництві.

4. Обліково-статистична функція

Типові завдання:

4.1. Облік виконання планових завдань підрозділами і підприємством у цілому.

4.2. Облік витрат.

4.3. Підготовка статистичної звітності підприємства.

Уміння:

4.1.1. Збирати й систематизувати інформацію про стан виконання планових завдань по структурних підрозділах і підприємству в цілому.

4.2.1. Вести управлінський облік витрат підрозділів і підприємства в постатейному розрізі.

4.3.1. Готувати статистичну звітність підприємства з економічних питань.

5. Контрольна функція

Типові завдання:

5.1. Поточний контроль за виконанням установлених планів, процедур, запровадження заходів з підвищення ефективності підприємства та його підрозділів.

5.2. Підготовка первинних і зведених звітів про діяльність підприємства та його підрозділів.

5.3. Контроль за дотриманням вимог безпеки праці та санітарно-гігієнічних вимог.

Уміння:

5.1.1. Стежити за вчасністю та коректністю формування інформаційної бази та звітності підприємства чи його підрозділів.

5.1.2. Відстежувати і контролювати рівень планових параметрів використання ресурсів підприємства, його витрат.

5.1.3. Стежити за виконанням заходів з підвищення ефективності діяльності підприємства та його підрозділів.

5.1.4. Готувати оперативну інформацію щодо виконання запланованих заходів.

5.2.1. Розробляти форми та зміст первинних звітів підрозділів підприємства.

5.2.2. Складати первинну звітність підрозділів підприємства.

5.2.3. Приймати, опрацьовувати, аналізувати первинну звітність, скласти зведену звітність.

5.3.1. Використовуючи технологічну документацію, чинну нормативно-правову базу, контролювати дотримання вимог безпеки праці учасниками трудового процесу.

5.3.2. Використовуючи технологічну документацію, контролювати дотримання санітарно-гігієнічних вимог учасниками трудового процесу.

6. Інформаційна функція

Типові завдання:

6.1. Забезпечення власних інформаційних потреб.

Уміння:

6.1.1. Вести пошук, збирати, систематизувати і нагромаджувати інформацію для виконання посадових обов'язків нормативно-правову, соціально-економічну, науково-методичну, довідкову та іншу інформацію.

6.1.2. Перевіряти коректність поданої оперативної інформації.

6.1.3. Здійснювати постановку завдань для впровадження програмного забезпечення з автоматизації інформаційних потоків.

Здатності фахівця освітньо-кваліфікаційного рівня “бакалавр” розв'язувати проблеми і завдання соціальної діяльності та необхідні для цього вміння

Здатність:

1. Організовувати власну діяльність.
2. Здійснювати саморегулювання поведінки та вести здоровий спосіб життя.

3. Проводити соціологічні дослідження.

4. Враховувати суспільні відносини та політичні переконання у процесі діяльності.

5. Здійснювати ефективне ділове спілкування.

6. Враховувати основні економічні закони у процесі професійної діяльності.

7. Враховувати правові засади у професійній діяльності.
8. Враховувати процеси соціально-політичної історії України у процесі діяльності.
9. Враховувати моральні переконання та смакові вподобання у процесі безпечної та ефективної діяльності.
10. Застосовувати закони формальної логіки в процесі інтелектуальної діяльності
11. Забезпечувати екологічно збалансовану діяльність.
12. Здійснювати екологічний аналіз заходів (інновацій) у галузі діяльності.
13. Забезпечувати необхідний рівень індивідуальної безпеки в разі виникнення типових небезпечних ситуацій.

Уміння:

- 1.1. Визначати цілі та структуру власної діяльності з урахуванням суспільних, державних і виробничих інтересів.
- 1.2. Організувати та контролювати власну поведінку для забезпечення гармонійних стосунків з учасниками спільної діяльності.
- 1.3. Коригувати цілі діяльності та її структуру для підвищення безпеки та ефективності діяльності.
- 1.4. Оцінювати результати власної діяльності стосовно досягнення окремих та загальних цілей діяльності.
- 2.1. Застосовувати спеціальні методики корекції власного психічного стану залежно від психофізичних навантажень.
- 2.2. Застосовувати заходи самоконтролю та саморегулювання, розвитку вольових якостей особистості.
- 2.3. Використовувати природні чинники для зміцнення працездатності та стійкості до захворювань.
- 2.4. Використовувати методи самоконтролю за станом здоров'я, фізичного розвитку та діяльності функціональних систем організму.
- 2.5. За допомогою засобів фізичної культури і спорту та додержання засад здорового способу життя формувати й підтримувати оптимальний рівень власної психофізичної стійкості для забезпечення працездатності.
- 3.1. На основі аналізу виробничої ситуації визначати мету емпіричного соціологічного дослідження.
- 3.2. Залежно від визначеної мети обрати адекватну їй технологію соціологічного дослідження.
- 3.3. Провадити емпіричне соціологічне дослідження за обраною технологією.
- 3.4. За відповідними методиками провадити аналіз результатів емпіричного соціологічного дослідження.

4.1. На основі аналізу результатів спостережень, використовуючи процедури соціологічного аналізу, установлювати власний соціальний статус і соціальний статус учасників спільної діяльності.

4.2. Використовуючи критерії класифікації суспільних об'єднань і рухів, визначати тип конкретного суспільного об'єднання та його місце в політичному житті держави.

4.3. На основі аналізу результатів самоспостережень, урахувавши ознаки конкретної ідеології, визначати власні політичні переконання та політичні переконання учасників спільної діяльності.

5.1. Додержуючись норм сучасної української літературної мови, складати професійні тексти та документи.

5.2. У виробничих умовах за допомогою відповідних методів вербального спілкування готувати публічні виступи, застосовувати адекватні форми ведення дискусії.

5.3. Працюючи з іншомовними фаховими текстами, перекладати їх українською, послуговуючись термінологічними двомовними та електронними словниками.

5.4. Обговорювати проблеми загальнонаукового та професійно орієнтованого характеру для досягнення порозуміння зі співрозмовниками.

5.5. Вести ділове листування, застосовуючи фонові культурологічні та країнознавчі знання.

5.6. Виконувати аналітичне опрацювання іншомовних джерел для одержання інформації, потрібної для розв'язання певних завдань професійно-виробничої діяльності.

5.7. За допомогою комп'ютерних систем автоматизації перекладу та електронних словників робити переклад іншомовної інформації.

5.8. У виробничих умовах, використовуючи ключові слова у певній галузі на базі професійно орієнтованих (друкованих та електронних) джерел, за допомогою відповідних методів проводити пошук нової текстової, графічної, звукової та відеоінформації (роботи з джерелами навчальної, наукової та довідкової інформації).

6.1. Прогнозувати оптимальні витрати на виробництві та максимальні прибутки за короткотерміновий та довготерміновий періоди.

6.2. Визначати ціну та обсяг виробництва в умовах конкуренції.

6.3. На підставі моделей поведінки споживача прогнозувати максимізацію загальної корисності та платоспроможності домашнього господарства за фактичних бюджетних обмежень.

6.4. На основі аналізу наявних споживчих благ, використовуючи класифікаційні ознаки, класифікувати та визначати потреби суспільства.

6.5. На основі аналізу наявних економічних та природних ресурсів, застосовуючи моделі альтернативних витрат, за допомогою зіставлення та

порівняння визначати альтернативні варіанти використання економічних ресурсів.

6.6. За результатами аналізу законодавчих та нормативних актів України, використовуючи макроекономічні моделі, за допомогою зіставлення та порівняння приймати професійні рішення, адекватні державній економічній політиці.

7.1. Враховувати права, свободи та обов'язки людини і громадянина, закріплені Конституцією України.

7.2. Враховувати правовий статус і повноваження державних органів законодавчої влади та органів виконавчої влади різних рівнів, що закріплені Конституцією України.

7.3. Враховувати правовий статус і повноваження органів місцевого самоврядування, з якими виникають юридичні відносини.

7.4. Застосовувати положення цивільного права у процесі підготовки нормативних та інших документів конкретного підприємства (установи).

7.5. Застосовувати положення цивільного права для регулювання майнових відносин.

7.6. Застосовувати положення цивільного права для регулювання (здійснення) трудових відносин на виробництві.

7.7. Брати до уваги головні положення законодавства з охорони праці, цивільного захисту населення та територій від надзвичайних ситуацій та екологічного права.

7.8. Брати до уваги основні положення законодавства України з інтелектуальної власності.

7.9. Використовувати основні положення міжнародних конвенцій, угод тощо, до яких приєдналась Україна.

8.1. За результатами аналізу історичних джерел та історіографічної літератури, зважаючи на ознаки соціально-історичних епох та критерії причинно-наслідкових зв'язків історичних процесів, визначати періоди, закономірності формування та розвитку етнополітичних процесів в Україні.

8.2. Аналізуючи сучасні документи та історичні матеріали, що відтворюють закономірності життя українського народу в минулому, визначати особливості сучасного соціально-політичного розвитку українського суспільства та його перспективу.

8.3. З огляду на визначену належність свою та оточення до певного етносу підтримувати сприятливий психологічний клімат у процесі спільної діяльності.

9.1. На основі аналізу результатів власних спостережень, використовуючи етико-естетичну теорію, визначати моральні переконання та смакові вподобання учасників спільної діяльності.

9.2. З урахуванням визначених моральних переконань та смакових уподобань знаходити компромісні рішення у процесі спільної діяльності.

10.1. За допомогою формальних логічних процедур аналізувати наявну інформацію та її відповідність умовам необхідності та достатності для забезпечення ефективної діяльності.

10.2. За допомогою формальних логічних процедур проводити аналіз наявної інформації на її відповідність вимогам внутрішньої несуперечливості.

10.3. За результатами структурно-логічного опрацювання інформації доходити висновку щодо її придатності для здійснення заданих функцій.

10.4. За негативного результату діяльності знаходити помилки в структурі логічних операцій.

11.1. Беручи до уваги узвичаєні схеми взаємодії усіх компонентів у природничій, соціальній і технологічній сферах, визначати стратегію і тактику діяльності, яка б забезпечувала стабільний розвиток життя на Землі.

12.1. Визначати та класифікувати мету заходів (інновацій).

12.2. З'ясовувати адекватність застосовуваних технологій, обраних методів, форм, засобів досягнення мети.

12.3. Визначати зовнішні та внутрішні чинники, що сприяють або перешкоджають досягненню мети заходів.

12.4. Прогнозувати міру досягнення мети заходів (інновацій).

12.5. Визначати заходи, котрі можуть забезпечити досягнення накреслених цілей, або поліпшити результати діяльності.

13.1. Зважаючи на типові ознаки виникнення небезпеки, ідентифікувати джерела і типи небезпек, шкідливі та небезпечні чинники.

13.2. Прогнозувати можливість виникнення небезпек, шкідливих та небезпечних чинників.

13.3. За допомогою моделей типових небезпечних ситуацій визначати рівень індивідуального ризику.

13.4. Послугуючись типовими рекомендаціями щодо адекватних дій у разі виникнення ознак небезпечної ситуації, зменшувати ризик до припустимих значень.

13.5. На підставі аналізу результатів власних спостережень за навколишнім середовищем та з огляду на типові ознаки шкідливих і небезпечних чинників своєчасно встановлювати наявність небезпечної ситуації, її вид та резерв часу.

13.6. За результатами прогнозу можливості виникнення небезпек, шкідливих та небезпечних чинників або на підставі інформації про наявність і вид небезпечної ситуації, резерву часу, а також послугуючись типовими

рекомендаціями щодо адекватних дій, накреслювати план індивідуальних дій для попередження або зменшення рівня ймовірного пошкодження.

13.7. Застосовуючи штатні та допоміжні засоби, реалізовувати заздалегідь розроблений план дій щодо попередження або зменшення можливого пошкодження.

13.8. На основі аналізу результатів спостережень за навколишнім середовищем, застосовуючи адекватні методи та методики, давати оцінку екологічним та соціальним наслідкам випадків та інцидентів.

Потрібно розрізнати такі поняття :

Знання - результат процесу пізнавальної діяльності, її перевірене суспільною практикою і логічно впорядковане відображення в свідомості людини. Знання - категорія, яка відображає зв'язок між пізнавальною і практичною діяльністю людини.

Компетенція - сукупність знань, вмінь і навичок, набутих упродовж навчання і необхідних для виконання певного виду професійної діяльності.

Компетентність - знання, уміння, навички та досвід, які формують професійні властивості фахівця для якісного виконання ним професійних функцій.

Кваліфікація - сертифікація досягнень або компетенцій студента з зазначенням виду і назви підготовки, яка надає право доступу до подальшої освіти та професійної діяльності.

Зміст діяльності працівника на підприємстві (організації) визначається посадовою інструкцією. **Посадова інструкція** – це документ, що визначає організаційно-правове становище працівника в структурному підрозділі і забезпечує умови для його ефективної праці. Посадова інструкція має такі розділи:

- Загальні положення, в яких сформульовані кваліфікаційні вимоги та питання, які повинна знати посадова особа.

- Обов'язки.
- Права.
- Відповідальність.

Посадову інструкцію затверджує директор підприємства.

Фахівець з економіки підприємства **працює із статистичною та фінансовою звітністю підприємства.**

До статистичної звітності підприємства відносять такі форми:

1. Форма №1 - підприємництво: "Звіт про основні показники діяльності підприємства"(річна, поштова).

Подають: суб'єкти підприємницької діяльності - підприємства, незалежно від виду економічної діяльності та форм власності: органу державної статистики за місцезнаходженням не пізніше 20 лютого наступного за звітним роком.

2. Форма №1 - ПВ "Звіт про виробництво промислової продукції" (річна).

Подають: суб'єкти господарювання, відокремлені підрозділи юридичних осіб, які займаються видами діяльності, що класифікується за видами "С", "D", "Е" КВЕД (незалежно від виду основної діяльності та форми власності) за переліком, що встановлюється територіальним органом державної статистики за місцем знаходження (місцем здійснення виробничої діяльності) не пізніше 8 лютого наступного за звітним роком.

3. Форма №1 - ПВ: "Звіт з праці" (термінова - місячна).

Подають: підприємства, установи, організації визначені за переліком органів державної статистики - органу державної статистики за місцем знаходження не пізніше 7 числа після звітного періоду.

4. Форма №1 - ПВ "Звіт про використання робочого часу"(термінова - місячна).

Подають: підприємства, установи, організації визначені за переліком органів державної статистики - органу державної статистики за місцем знаходження не пізніше 7 числа після звітного періоду.

Фінансова звітність підприємства за такими формами:

Форма №1 - „Баланс" - квартальна, річна;

Форма №2 - „Звіт про фінансові результати" - квартальна, річна;

Форма №3 - „Звіт про рух грошових коштів" - річна;

Форма №4 - „Звіт про власний капітал" - річна;

Форма №5 - „Примітки" - річна;

Термін подання квартальної звітності до 25 числа після закінчення звітного кварталу; річної до 20 лютого після закінчення звітного року. Підприємства з іноземними інвестиціями подають річну звітність до 15 березня.

Фінансова звітність подається:

1. В органи державної статистики по місцю реєстрації.
2. В кредитний відділ обслуговуючого банку при наявності непогашених кредитних ресурсів.
3. Вищестоячій юридичній особі.
4. Перевіряючим органам на письмову вимогу.
5. Акціонерні товариства подають підтверджену аудитором річну звітність (в територіальне Відділення цінних паперів та фондового ринку) до 30 вересня після закінчення року.

Фахівець з економіки підприємства може обіймати такі **посади**:

- генеральний директор (президент, голова правління) фірми (асоціації, корпорації, концерну), керівник малого підприємства (господарського товариства);

- директор з економіки підприємства (головний економіст, економічний радник, консультант або оглядач з економічних питань);

- начальник фінансового відділу (економіст з фінансової роботи) підприємства;
- начальник планово-економічного відділу (планово-економічного бюро цеху, економіст з планування) підприємства;
- начальник відділу організації праці та заробітної плати (бюро організації праці і заробітної плати цеху, економіст з праці) підприємства;
- начальник відділу збуту (маркетингу) (економіст із збуту);
- директор з матеріально-технічного постачання підприємства (економіст з матеріально-технічного постачання, начальник відділу матеріально-технічного постачання);
- головний бухгалтер (економіст з бухгалтерського обліку та аналізу господарської діяльності) підприємства;
- економіст з договірних та претензійних робіт;
- викладач вищого навчального закладу (асистент);
- науковий співробітник з економіки (начальник лабораторії техніко-економічних досліджень).

5.2. Основні поняття науки “Економіка підприємства”

Економіка є терміном грецького походження, що дослівно означає мистецтво ведення господарства.

Залежно від ступеня інтеграції складових елементів економічної системи виокремлюють економіку народного господарства країни (макроекономіку), економіку певних його(її) галузей і територіальних одиниць, економіку первинних суб'єктів господарювання (мікроекономіку).

Основною ланкою економічної системи країни, де безпосередньо продаються товари чи надаються послуги населенню та суспільству в цілому, є економіка фірми (підприємства, організації).

Терміном «**економіка**» користуються на позначення сукупності окремих економічних наук: економічна теорія (політична економія); історико-економічні науки (історія економічної думки, історія народного господарства); функціональні науки (розміщення продуктивних сил, макроекономіка, мікроекономіка, маркетинг, менеджмент, економіка праці, статистика, фінанси, облік, аудит тощо); економіка різних галузей національної економіки (промисловість, агропромисловий комплекс, будівництво, транспорт, торгівля тощо); економіка конкретних підприємств та організація виробництва.

Економіка підприємства як конкретна дисципліна базується на пізнанні та свідомому використанні економічних законів і закономірностей функціонування та розвитку суспільного виробництва.

Предметом економіки підприємства є виявлення конкретних форм прояву цих законів і закономірностей у господарській діяльності підприємства.

Предмет «Економіка підприємства» включає вивчення: теорії та практики господарювання на рівні підприємства; конкретних форм і методів господарювання й використання виробничого потенціалу; взаємодії всіх видів ресурсів; організації та ефективності господарсько-комерційної діяльності підприємства.

Методологія вивчення дисципліни поєднує такі сторони: емпіричну, теоретичну та прикладну.

Емпірична сторона пізнання означає здійснення збиральної й описової функцій (встановлення, реєстрація, викладання і первинна систематизація фактів).

Теоретичний зріз процесу пізнання реалізує функцію пояснення нових понять і термінів, створення нових і уточнення (доповнення) існуючих теорій, прогнозування розвитку процесів і явищ.

Прикладний бік цього процесу характеризується опрацюванням практичних рекомендацій для забезпечення найефективніших форм господарювання.

Дисципліна «Економіка підприємства» має визначену логіку побудови і цілком конкретний зміст. В рамках даної навчальної дисципліни розглядаються такі питання:

- **підприємство в сучасній системі господарювання**
 - підприємство як суб'єкти господарювання;
 - основи підприємницької діяльності;
 - управління підприємствами;
- **ресурсне забезпечення діяльності підприємства**
 - персонал;
 - капітал і виробничі фонди;
 - нематеріальні ресурси та активи;
 - оборотні кошти підприємства;
 - інвестиційні ресурси;
- **технічна база, організація і планування виробництва**
 - інноваційні процеси;
 - техніко-технологічна база виробництва;
 - організація виробництва;
 - виробнича й соціальна інфраструктури;
 - регулювання, прогнозування і планування діяльності;
- **результати та ефективність виробництва**
 - виробництво, якість і конкурентоспроможність продукції;
 - продуктивність, мотивація та оплата праці;
 - витрати й ціни на продукцію;

- фінансово-економічні результати та ефективність діяльності;

- **антикризова система господарювання**

- економічна безпека підприємства;

- реструктуризація і санація підприємств та організацій;

- банкрутство та ліквідація підприємств.

5.3. Підприємство як суб'єкт господарювання

Будь-яке суспільство для забезпечення нормального рівня своєї життєдіяльності здійснює безліч видів конкретної праці. З цією метою люди створюють певні організації, які спільно виконують ту чи ту місію (реалізують програму або мету) і діють на засаді певних правил і процедур. Проте мета і характер діяльності таких численних організацій різні. За цією ознакою їх можна поділити на дві групи:

- підприємницькі (комерційні), що функціонують і розвиваються за рахунок власних коштів;

- непідприємницькі (некомерційні), існування яких забезпечується бюджетним фінансуванням держави.

Організації з підприємницьким характером діяльності називають підприємствами.

Підприємство - це організаційно виокремлена та економічно самостійна основна (первинна) ланка виробничої сфери національної економіки, що виготовляє продукцію (виконує роботу або надає платні послуги).

У практиці господарювання кожне підприємство(фірма), що є складною виробничо-економічною системою, здійснює багато конкретних видів діяльності. Їх можна об'єднати в окремі **головні напрямки діяльності підприємства**:

1. *Вивчення ринку товарів*, або ситуаційний аналіз.

2. *Інноваційна діяльність*, яка охоплює науково-технічні розробки, запровадження нововведень, формування інвестиційної політики на найближчі роки, визначення обсягів необхідних інвестицій.

3. *Виробнича діяльність*. З усієї сукупності постійно здійснюваних заходів найважливішими треба вважати: обґрунтування обсягу виготовлення продукції певної номенклатури та асортименту відповідно до потреб ринку; формування маркетингових програм для окремих ринків і кожного виду продукції; збалансування виробничої потужності та програми випуску продукції на поточний і кожний наступний рік прогнозного періоду, забезпечення виробництва необхідними матеріально-технічними ресурсами.

4. *Комерційна діяльність*, від якої залежить фінансова результативність виробництва, яку найповніше характеризує величина одержуваного прибутку.

5. *Післяпродажний сервіс* багатьох видів товарів.

6. До інтегрованого напрямку діяльності, що охоплює багато конкретних видів, належить *економічна діяльність підприємства (фірми)*. Вона включає:

- стратегічне та поточне планування;
- облік і звітність;
- ціноутворення;
- систему оплати праці;
- ресурсне забезпечення виробництва;
- зовнішньоекономічну діяльність;
- фінансову діяльність тощо.

Цей напрямок є визначальним для оцінки й регулювання всіх елементів системи господарювання на підприємстві.

7. *Соціальна діяльність*, яка істотно впливає на ефективність усіх інших напрямків і конкретних видів діяльності, результативність яких безпосередньо залежить від рівня професійної підготовки й компетентності працівників, дієвості застосовуваного мотиваційного механізму, належного рівня умов праці та життя трудового колективу.

Відповідно до Закону України “Про підприємства в Україні” підприємство - основна організаційна одиниця народного господарства України. Підприємство - самостійний господарський статутний суб'єкт, що має права юридичної особи й здійснює виробничу, наукову й комерційну діяльність із метою одержання відповідного прибутку (доходу).

Підприємство має самостійний баланс, розрахунковий та інші рахунки в банках, печатку зі своїм найменуванням, а промислове підприємство - також товарний знак. Підприємство не має у своєму складі інших юридичних осіб.

Підприємство здійснює будь-які види господарської діяльності, якщо вони не заборонені законодавством України й відповідають цілям, що передбачені статутом підприємства. Воно має право вільно розпоряджатися майном, одержувати кредит, входити в договірні відносини з іншими підприємствами.

Підприємство вирішує одночасно **три проблеми**:

1) що виробляти? (визначається щоденно голосуванням за допомогою грошей (шляхом вибору покупцем товару і його покупки));

2) як виробляти? (визначається конкуренцією між виробниками (кожний прагне використати новітні технології, виграти цінову конкуренцію й збільшити прибуток, знизити витрати виробництва));

3) для кого виробляти?(визначається співвідношенням попиту та позиції на ринках, факторами виробництва (робоча сила і засоби виробництва)).

Майно підприємства становлять основні фонди й оборотні кошти, а також інші цінності, вартість яких відображається в самостійному балансі підприємства.

Джерелами формування майна підприємства є:

- грошові й матеріальні внески засновників;
- доходи, отримані від реалізації продукції, а також від інших видів господарської діяльності;
- доходи від цінних паперів;
- кредити банків й інших кредиторів;
- капітальні вкладення й дотації з бюджетів;
- надходження від роздержавлення й приватизації власності;
- придбання майна іншого підприємства, організації;
- безкоштовні або благодійні надходження, пожертвування організацій, підприємств і громадян;
- інші джерела, не заборонені законодавчими актами України.

Відповідно до **форм власності** в Україні можуть діяти підприємства таких видів:

- 1) індивідуальні, засновані на особистій власності й на його праці (без наймання);
- 2) сімейні, засновані на власності й праці громадян однієї родини, що проживають спільно;
- 3) приватне підприємство, засноване на власності окремого громадянина із правом наймання робочої сили;
- 4) колективне, засноване на власності трудового колективу, кооперативу або іншого статутного суспільства;
- 5) державне або комунальне, засноване на власності адміністративно-територіальних одиниць;
- 6) державне підприємство, засноване на загальнодержавній власності;
- 7) спільне, засноване на базі об'єднання майна різних форм власності (змішана форма власності).

Відповідно до **обсягів господарського обороту підприємства й чисельності його працівників** (незалежно від форм власності) воно може бути малим, середнім, великим.

До малих підприємств відносять підприємства з чисельністю працюючих:

- у промисловості й будівництві до 200 чоловік;
- в інших галузях виробничої сфери до 50 чоловік;
- у науці й науковому обслуговуванні до 100 чоловік;
- у галузях невиробничої сфери до 25 чоловік;
- у роздрібній торгівлі до 15 чоловік.

Підприємства мають право поєднувати свою виробничу, наукову й комерційну діяльність і створювати такі **об'єднання**:

1) *асоціація* - договірне об'єднання, створене з метою постійної координації господарської діяльності; асоціація не має права втручатися у виробничу діяльність кожного з її учасників;

2) *корпорація* - договірне об'єднання на основі сполучення виробничих, наукових і комерційних інтересів з делегуванням окремих повноважень, центральним регулюванням діяльності кожного з учасників;

3) *консорціум* - тимчасове статутне об'єднання промислового й банківського капіталу для досягнення загальної мети;

4) *концерн* - статутне об'єднання підприємств промисловості, наукових організацій, транспорту, банків, торгівлі й ін. на основі повної залежності від одного або групи підприємств.

Законами України визначені **три основних види підприємств**: державне, колективне й індивідуальне. При цьому остання група має можливість створення індивідуального, сімейного й приватного підприємства.

Розрізняють такі види підприємств:

1. Орендні й колективні

Оренда - первинний механізм роздержавлення власності, засіб утворення й множення колективної власності.

Відповідно до договору держава може передавати на 10-15 років в оренду за відповідну плату в тимчасове користування й володіння трудовому колективу підприємства, виробничі фонди й оборотні кошти. В орендному підприємстві засновником його стає трудовий колектив, що реєструється як організація орендарів, тобто як самостійна юридична особа.

Оренда - різновид господарського розрахунку, при цьому орендар підприємства має право самостійно розподіляти господарський розрахунковий дохід, використати його на розвиток виробництва, соціальні потреби й оплату праці за своїм розсудом. Оренда – це форма господарювання, а не вид власності.

2. Акціонерні товариства

Акціонерна власність дозволяє розширювати джерела нагромадження за рахунок коштів населення шляхом купівлі-продажу акцій. Акціонерне підприємництво сприяє демократизації керуванням підприємством, створенню матеріально-технічної бази, посиленню зацікавленості працюючих у кращому використанні засобів виробництва, робочого часу.

В Україні існують такі види акціонерних товариств: акціонерні товариства відкритого типу, де акції поширюються шляхом відкритої підписки, тобто шляхом купівлі-продажу на біржі; акціонерні товариства закритого типу, акції яких поширюються лише серед своїх засновників.

Акція - це цінний папір без установленого строку обігу, який підтверджує участь на паях (пайовий внесок) акціонера в статутному фонді акціонерного товариства, членство в ньому й право на одержання прибутку у

вигляді дивідендів. Акція надає право на участь у поділі майна при ліквідації товариства.

Види акцій: іменні, на пред'явника, привілейовані, прості. Якщо акція іменна, то в книгу реєстрації акцій повинні бути внесені відомості про кожну іменну акцію: власник, час придбання, кількість таких акцій у кожного акціонера.

Дивіденди акціонерного товариства виплачуються тільки за підсумками року за рахунок прибутку, що залишається після сплати податків і відсотків за банківський кредит.

3. **Договірні товариства.** Їх створюють юридичні й фізичні особи, коли вони шукають вигоду в спільній діяльності на ринку, однак не бажають губити своєї самостійності.

4. **Товариства з обмеженою відповідальністю.** Це замкнуті товариства, які створюються об'єднанням пайових внесків. Тут акції не випускаються, дивіденди не встановлюються, а прибуток розподіляється пропорційно до внесків засновників, які відповідають по зобов'язаннях підприємства лише величиною вкладеного капіталу. Саме це робить таку форму підприємства привабливою і зручною.

До початку реєстрації товариства кожен засновник повинен нести не менш 30% свого внеску на банківський рахунок. Тільки після цього воно реєструється за місцем його перебування.

5.4. Основні економічні показники діяльності підприємства

Процес виробництва на будь-якому підприємстві здійснюється за належної взаємодії трьох визначальних його чинників - ресурсів: персоналу (робочої сили), засобів праці та предметів праці. Використовуючи наявні засоби виробництва, персонал підприємства виробляє продукцію або надає послуги. Це означає, що, з одного боку, мають місце затрати живої та уречевленої праці, а з іншого - результати виробництва (діяльності). Останні залежать від масштабів застосовуваних засобів виробництва, кадрового потенціалу та рівня його використання.

Систему економічних показників діяльності підприємства можна поділити на дві групи: абсолютні та відносні показники.

Абсолютні економічні показники в свою чергу діляться на:

1. Показники, які характеризують наявні **виробничі ресурси** підприємства:
 - середньооблікова чисельність працівників;
 - вартість основних фондів;
 - середній залишок оборотних коштів;
2. Показники, які характеризують **затрати**:
 - капітальні затрати;

- поточні витрати.
3. Показники, які характеризують **результати**:
- обсяг виробленої продукції;
 - обсяг реалізованої продукції;
 - валовий дохід;
 - прибуток.

Відносні економічні показники в свою чергу діляться на:

1. Показники **ресурсомісткості продукції**:
- трудомісткість;
 - фондомісткість;
 - коефіцієнт завантаження.
2. Показники **витратомісткості продукції**:
- зарплатомісткість ;
 - витратомісткість.
3. Показники **ефективності** виробничо-господарської діяльності підприємства:
- а) показники ефективності використання окремих видів ресурсів:
- продуктивність праці;
 - фондівдача;
 - коефіцієнт оборотності оборотних коштів;
- б) узагальнюючі показники ефективності
- показники рентабельності;
 - показники ефективності інвестицій.

Рівень економічної ефективності виробництва (діяльності) залежить від багатьох чинників. Тому для практичного розв'язання завдань управління ефективністю важливого значення набуває класифікація чинників її зростання за певними ознаками.

Класифікацію чинників зростання ефективності (продуктивності) виробничо-економічних та інших систем діяльності доцільно здійснювати за трьома **ознаками**:

1. **За видами витрат і ресурсів** (за джерелами підвищення ефективності):
- зростання продуктивності праці;
 - зниження фондомісткості, матеріаломісткості, зарплатомісткості продукції;
 - раціональне використання природних ресурсів.
2. **За напрямками розвитку та вдосконалення виробництва** (діяльності):
- прискорення науково-технічного та організаційного прогресу;
 - підвищення якості й конкурентоспроможності продукції (послуг);

- розвиток та вдосконалення зовнішньоекономічної діяльності.
3. **За місцем реалізації в системі управління виробництвом** (діяльністю):
- внутрішні (технологія, устаткування, матеріали, енергія, виробники, працівники, організація та системи, методи, стиль управління);
 - зовнішні (державна економічна та соціальна політика, інституціональні механізми, інфраструктура, структурні зміни).

5. Поняття про Єдиний державний реєстр підприємств та організацій України

Єдиний державний реєстр підприємств та організацій України (ЄДРПОУ) - це автоматизована система збору, накопичення та обробки даних про підприємства та організації всіх форм власності. У ньому використовуються дані, які формуються з використанням державних класифікаторів та класифікацій, а саме: про види економічної діяльності (КВЕД), форму власності (КФВ), та організаційно-правову форму господарювання (КОПФГ).

В умовах становлення нових економічних відносин, коли ринкова економіка починає лише встановлюватися на теренах нашої держави, в Україні проходять стрімкими темпами процеси роздержавлення та приватизації, адже наявність приватного сектора і є одним з головних рушіїв розвитку держави, а це, в свою чергу, призводить до зміни структури ринку та галузей народного господарства, - одні види діяльності розвиваються, а інші занепадають, в залежності від потреби ринку. В зв'язку з цим було розроблено Класифікатор видів економічної діяльності.

Класифікація видів економічної діяльності (КВЕД) є складовою системи національних класифікаторів. КВЕД розроблено на виконання постанови Кабінету Міністрів України від 04.05.93 р. N 326 "Про Концепцію побудови національної статистики України та Державну програму переходу на міжнародну систему обліку і статистики". Розроблення КВЕД здійснено на базі міжнародної статистичної класифікації видів діяльності Європейського Союзу –Nomenklatura of Activities European Community (NACE, REV.1, mod. 7).

Метою розроблення КВЕД (другої редакції) є приведення її у відповідність до нової редакції базової міжнародної статистичної Класифікації видів діяльності NACE (REV.1.1 — 2002), з якою гармонізована КВЕД, та здійснення перегляду певних позицій національного рівня КВЕД.

КВЕД призначено для використання органами державного управління, фінансовими органами та органами статистики. Впровадження КВЕД забезпечує:

- проведення статистичних обстежень економічної діяльності підприємств і організацій;
- реєстрацію та облік підприємств і організацій за видами економічної діяльності у єдиному державному реєстрі;
- застосування єдиної статистичної термінології, прийнятої у Європейському Союзі (комітет статистики NACE);
- можливість співставлення національної статистики з міжнародною. Об'єктами класифікації в КВЕД є види економічної діяльності статистичних одиниць (юридичних осіб, відокремлених підрозділів юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців тощо), які на вищих рівнях класифікації групуються у галузі.

Згідно КВЕД кожний вид діяльності кодується за допомогою певного коду, наприклад, DDA 15.11.0

D - секція “Обробна промисловість”

DA - підсекція “Харчова промисловість та переробка сільськогосподарських продуктів”

15 - розділ “Харчова промисловість”

15.1- група “М'ясна промисловість”

15.11 – клас “Виробництво м'яса та субпродуктів”

15 11.0- підклас “Виробництво м'яса та субпродуктів”

Запитання для самоконтролю

1. Назвіть виробничі функції фахівця освітньо-кваліфікаційного рівня “бакалавр”.
2. Наведіть типові завдання діяльності аналітичної функції.
3. Наведіть типові завдання діяльності планової функції.
4. Наведіть типові завдання діяльності організаційної функції.
5. Назвіть уміння, якими повинен володіти бакалавр.
6. Що таке посадова інструкція?
7. Із якою звітністю підприємства працює фахівець з економіки?
8. Які посади може обіймати фахівець з економіки підприємства?
9. Що дослівно означає термін “економіка”?
10. Назвіть предмет навчальної дисципліни “Економіка підприємства”.
11. Дайте визначення підприємства.
12. Назвіть напрямки діяльності підприємства.
13. Які три проблеми одночасно вирішує підприємство?
14. Які види підприємств за формами власності діють в Україні?

15. Без яких ресурсів неможливо здійснити процес виробництва на підприємстві?
16. На які дві групи діляться економічні показники підприємства?
17. Назвіть абсолютні економічні показники діяльності підприємства.
18. Назвіть відносні економічні показники діяльності підприємства.
19. Від яких чинників залежить ефективність виробничо-господарської діяльності підприємства?
20. Що забезпечує впровадження КВЕД ?

5. ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1: Вища освіта в Україні і Болонський процес

Історія вищої освіти в Україні.
Знайомство з історією Національного університету водного господарства та природокористування.
Державна політика в галузі вищої освіти.
Європейська освітня інтеграція та адаптація вищої освіти України до вимог Болонського процесу.
Європейська кредитно-трансферна система накопичення ECTS.

Рекомендована література: Базова - 1,2. Допоміжна – 1,2,3,15. Ресурси – 2,3,6,10.

Тема 2: Організація навчально-виховного процесу в університеті

Організація навчального процесу в університеті.
Кредитно-модульна система організації навчального процесу (КМСОНП).
Структура та зміст освіти в університеті.
Види навчальної діяльності студента.
Індивідуальний навчальний план студента.

Рекомендована література: Базова – 1,2. Допоміжна – 2,3,6,7,18,20. Ресурси – 2,3,10.

Тема 3: Інформаційно-методичне забезпечення навчального процесу в університеті та науково-дослідницька робота студентів

Техніка пошуку літератури в бібліотеці.

Вимоги до бібліографічного опису літературних джерел.

Пошук інформації в мережі Інтернет.

Культура навчальної праці студентів.

Особливості раціональної організації навчальної праці.

Самостійна робота студентів та умови її ефективної організації.

Особливості організації навчальної праці студента під час екзаменаційної сесії.

Рекомендована література: Базова – 1,2. допоміжна – 6,7, 12,13,14,16.
Ресурси – 2,10.

Тема 4: Професійна діяльність економіста

Професійний портрет та зміст діяльності економіста.

Функції економіста підприємства.

Зміст посадових інструкцій фахівців з економіки підприємства.

Основна документація, з якою працює економіст.

Рекомендована література: Базова – 1,2. Допоміжна – 8,9,10,17,19,21.
Ресурси – 1,2,4,5,6,7,8,9,10.

6. КОНТРОЛЬНА ТЕСТОВА ПРОГРАМА

Знайдіть одну правильну відповідь.

1. Чи є Болонський процес одним із напрямів стратегічного курсу України до ЄС?

- а) так
- б) ні
- в) частково

2. До основних фундаментальних цінностей Європи відносять:

- а) права людини та свободу слова;
- б) парламентаризм, демократію, лібералізм, права людини;
- в) отримання освіти будь-якого рівня та свобода пересування.

3. Який з названих документів найбільше потребує корегування у зв'язку з приєднанням України до Болонського процесу?

- а) Закон України „Про вищу освіту” (2002р.)
- б) Закон України „Про освіту” (2002р.)
- в) Національна доктрина розвитку освіти (2002р.)

4. Приєднання України до Болонського процесу буде сприяти, в першу чергу, розвитку:

- а) України та її системи вищої освіти;
- б) ЄС у порівнянні з американською системою вищої освіти;
- в) кожного громадянина Європи, у т.ч. України.

5. Чи буде сприяти приєднання до Болонського процесу підвищенню якості вищої освіти в Україні?

- а) так
- б) ні
- в) частково

6. Болонський процес було ініційовано у:

- а) 1998р.
- б) 1999р.
- в) 2000р.

7. Поштовхом для народження Болонського процесу стало:

- а) створення ЄС;
- б) системне відставання європейської системи освіти та науки від США;
- в) бажання Європи випередити США.

8. Передісторією Болонського процесу є:

- а) Велика Хартія Університетів (1988р.);
- б) Лісабонська конвенція (1997р.);
- в) Сорбонська декларація (1998р.).

9. Основними принципами Болонського процесу є:

- а) запровадження загальноєвропейського диплому про вищу освіту та єдиного європейського ринку праці;
- б) запровадження єдиної Європейської зони вищої освіти;
- в) запровадження єдиних європейських стандартів вищої освіти.

10. Головне завдання Болонського процесу:

- а) забезпечити якісний рівень вищої освіти;
- б) створити умови для навчання протягом усього життя;
- в) забезпечити працевлаштування випускників ВНЗ на європейському просторі.

11. Єдиний Європейський простір вищої освіти в першу чергу перед-

бачас:

- а) формування системи якості освіти, введення двоциклового навчання та кредитної системи;
- б) розширення мобільності студентів та викладачів;
- в) створення єдиного Європейського ринку праці.

12. Двоциклова система навчання передбачає підготовку фахівців за освітньо-кваліфікаційними рівнями:

- а) бакалавр та спеціаліст;
- б) спеціаліст та магістр;
- в) бакалавр та магістр.

13. Тривалість першого етапу навчання у ECTS:

- а) не менше п'яти років;
- б) не менше чотирьох років;
- в) не менше трьох років.

14. Після закінчення навчання випускникам ВНЗ видають:

- а) національний диплом спеціального зразка;
- б) спеціальний додаток до національного диплому;
- в) диплом європейського зразка.

15. Гарантом якості вищої освіти у Болонському процесі є:

- а) вищий навчальний заклад;
- б) держава;
- в) Європейський союз.

16. Чи відповідають українські стандарти вищої освіти кваліфікаційним вимогам ЄС?

- а) так;
- б) ні;
- в) частково.

17. Для інтеграції в Європейський простір вищої освіти Україна повинна:

- а) узгодити існуючі стандарти з діючими у ECTS;
- б) прийняти стандарти ECTS;
- в) розробити нові стандарти з урахуванням європейських вимог.

18. Основні документи ECTS:

- а) навчальний план, структурно-логічна схема, індивідуальний план навчання;
- б) інформаційний пакет, навчальний контракт, перелік оцінок;
- в) інформаційний пакет, навчальний та індивідуальний плани.

19. ECTS забезпечує прозорість через такі засоби:

- а) навчальні кредити, інформаційний пакет, навчальний контракт;
- б) навчальний та індивідуальний плани;
- в) координатори ECTS від кафедри.

20. Кредит ECTS — це:

- а) кількість годин навчального навантаження студента на один навчальний рік;
- б) числовий еквівалент оцінки, що характеризує навчальне навантаження студента протягом одного навчального року;
- в) числовий показник успішності навчання студента в модульно-рейтинговій системі.

21. Навчальне навантаження студента на один навчальний рік в ECTS складає:

- а) 60 кредитів;
- б) 120 кредитів;
- в) 240 кредитів.

22. Кредит ECTS має відображати години, які відведено на:

- а) аудиторні заняття;
- б) аудиторні заняття та самостійну роботу;
- в) усі види навчальної діяльності студента.

23. Кредит ECTS складає:

- а) 10-24 годин;
- б) 25-36 годин;
- в) 37-54 годин.

24. Які моделі перезарахування кредитів ECTS діють в європейських ВНЗ?

- а) „семестр за семестр”;
- б) перелік розділів курсу, які необхідно пройти і здати протягом певного часу;

в) як „а”, так і „б”.

25. Призначення інформаційних пакетів:

- а) забезпечення студентів практичною інформацією;
- б) сприяти прозорості навчальної програми і планування навчання студентів в інших ВНЗ;
- в) орієнтація студентів на вибір потрібних навчальних дисциплін і кредитів.

26. Для приєднання України до Болонського процесу потрібно впровадити в систему вищої освіти:

- а) широкомасштабну стратегію системної модернізації всієї системи освіти;
- б) систему якості освіти, яка узгоджена зі стандартами ЄС;
- в) умови для забезпечення мобільності студентів та викладачів.

27. Мега забезпечення мобільності студентів:

- а) доступ до якісної вищої освіти;
- б) доступ до відповідних освітніх послуг та навчальних можливостей;
- в) можливість працевлаштування в Європі.

28. Для вищої школи України у контексті Болонського процесу необхідно:

- а) впровадити КМСОНП;
- б) здійснити міжнародну акредитацію ВНЗ;
- в) привести у відповідність до вимог Болонського процесу Закон України „Про освіту”, „Про вищу освіту” та усю відповідну нормативну документацію.

29. Чи потрібно, відповідно до вимог Болонського процесу, збільшити кількість викладачів в українських ВНЗ?

- а) залишити такою, як вона є;
- б) збільшити з урахуванням економічної ситуації в країні;
- в) впровадити стандарт ЄС.

30. Роль куратора академічної групи в умовах Болонського процесу:

- а) організація і координація індивідуального навчання студентів;
- б) координація навчально-виховного процесу в академічній групі;
- в) проведення індивідуальної та групової виховної роботи.

31. Подальшому розвитку ідей Болонського процесу в Україні будуть сприяти:

- а) поліпшення фінансового стану освітянської галузі;
- б) впровадження європейських норм і стандартів у вищій освіті;
- в) підвищення рівня якості підготовки абітурієнтів у середній школі.

32. Головна підстава для запровадження КМСОНП в українських ВНЗ:

- а) перспектива вступу до ЄС;
- б) умова вступу до Світової організації торгівлі;
- в) приєднання до Європейського простору вищої освіти.

33. Впровадження КМСОНП має за мету:

- а) досягнення відповідності стандартам європейської системи вищої освіти;
- б) забезпечення навчання протягом життя;
- в) запровадження євродатка до диплому випускника українського ВНЗ.

34. Кредит в КМСОНП — це:

- а) кількість годин, виділених для вивчення окремої дисципліни;
- б) одиниця обсягу та вимірювання результатів навчання;
- в) кількісний показник визначення рівня засвоєння навчального матеріалу.

35. Заліковий кредит в КМСОНП — це:

- а) одиниця виміру навчального навантаження, необхідного для засвоєння змістового модуля;
- б) кількість годин, виділених для вивчення змістового модуля навчальної дисципліни;
- в) система змістових модулів дисципліни.

36. Модуль в КМСОНП — це:

- а) завершена частина освітньо-професійної програми, що реалізується відповідними формами навчального процесу;
- б) поділ програми курсу на окремі частини, об'єднані загальною метою навчання;
- в) окремий розділ програми курсу.

37. Змістовий модуль в КМСОНП — це:

- а) задокументована частина освітньо-професійної програми;
- б) поділ програми курсу на окремі частини, об'єднані загальною метою навчання;
- в) система навчальних елементів, об'єднаних ознакою відповідності визначеному об'єкту професійної діяльності.

38. Кредитно-модульна система організації навчального процесу — це:

- а) модель організації навчального процесу, яка ґрунтується на поєднанні модульних технологій навчання та рейтингової оцінки знань;
- б) модель організації навчального процесу, яка ґрунтується на поєднанні кредитних технологій навчання та рейтингової оцінки знань;
- в) модель організації навчального процесу, яка ґрунтується на поєднанні модульних технологій навчання та залікових кредитів.

39. Нормативні змістові модулі — це:

- а) змістові модулі, необхідні для засвоєння програми навчальної дисципліни;
- б) змістові модулі, необхідні для виконання вимог нормативної частини освітньо-кваліфікаційної характеристики;
- в) змістові модулі, необхідні для виконання нормативних вимог освітньо-професійної підготовки фахівців.

40. Під трансфером кредитів розуміють:

- а) визнання кредитів у будь-якій країні, де вони були задокументовані;
- б) взаємне визнання кредитів будь-якими ВНЗ;
- в) визнання кредитів тим ВНЗ, в якому студент закінчує навчання.

41. Науково-методичне забезпечення КМСОНП передбачає:

- а) забезпечення студента навчальною і науковою літературою, а також методичними розробками;
- б) забезпечення студента науковою літературою, методологічними та дидактичними розробками відповідно до стандартів вищої освіти;
- в) як „а”, так і „б”.

42. Факультет економіки і підприємства здійснює підготовку фахівців з таких спеціальностей:

- а) економіка підприємства, облік і аудит;
- б) фінанси, економіка підприємництва, менеджмент організацій;

в) облік і аудит, економіка підприємства, фінанси.

43. Структура системи освіти включає:

- а) загальну середню, вищу та післядипломну освіту;
- б) професійну, середню та вищу освіту, аспірантуру і докторантуру;
- в) дошкільне виховання, загальну середню, професійну та вищу освіту, аспірантуру і докторантуру.

44. Освітньо-кваліфікаційними рівнями вищої освіти є:

- а) молодший спеціаліст, бакалавр, спеціаліст, магістр;
- б) спеціаліст, магістр;
- в) бакалавр, спеціаліст, магістр.

45. Освітніми рівнями вищої освіти в Україні є:

- а) базова вища освіта, повна вища освіта;
- б) неповна вища освіта, базова вища освіта, повна вища освіта;
- в) неповна вища освіта, повна вища освіта.

46. Вищими навчальними закладами на Україні є:

- а) інститут, академія, університет;
- б) технікум (училище), коледж, інститут, консерваторія, академія, університет;
- в) академія, консерваторія, університет.

47. Національний університет водного господарства та природокористування заснований:

- а) у 1922 році в Києві як технікум, що мав право надавати вищу освіту;
- б) у 1959 році як Український інститут водного господарства;
- в) у 2004 році.

48. Підготовка фахівців за напрямками освітньо-кваліфікаційного рівня магістр здійснюється:

- а) в вищих навчальних закладах четвертого рівня акредитації;
- б) в вищих навчальних закладах третього та четвертого рівня акредитації;
- в) в вищих навчальних закладах другого, четвертого рівня акредитації.

49. До компетенції деканату на факультеті відноситься вирішення таких питань:

- а) вирішення адміністративних питань пов'язаних з набором та відрахуванням студентів, поселенням студентів в гуртожитку, плануванням учбового процесу та методичної роботи;
- б) вирішення адміністративних питань пов'язаних з плануванням учбового процесу та науково-дослідною роботою;
- в) вирішення адміністративних питань пов'язаних з набором та відрахуванням студентів, поселенням їх у гуртожиток.

50. Кафедра – це:

- а) базовий структурний підрозділ вищої школи на Україні, який проводить навчальну роботу по одній або декількох дисциплінах,;
- б) базовий структурний підрозділ вищого навчального закладу що проводить навчально-виховну і методичну діяльність з однієї або кількох споріднених спеціальностей, спеціалізацій чи навчальних дисциплін і здійснює наукову, науково-дослідну та науково-технічну діяльність за певним напрямом;
- в) базовий структурний підрозділ вищої школи на Україні, який проводить навчальну та методичну роботу по одній або декількох дисциплінах.

51. Студент має право на:

- а) вибір профілю та форми навчання, доступ до інформації в усіх галузях народного господарства;
- б) участь в науково-дослідній роботі, громадському самоврядуванні;
- в) вибір профілю та форми навчання, участь в науково-дослідній роботі та громадському самоврядуванні, доступ до інформації в усіх галузях, забезпечення гуртожитком, трудову діяльність в позаурочний час.

52. Вищий навчальний заклад другого рівня акредитації - це :

- а) вищий навчальний заклад, у якому здійснюється підготовка фахівців за спеціальностями освітньо-кваліфікаційного рівня молодшого спеціаліста та за напрямками підготовки освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавра;
- б) вищий навчальний заклад, у якому здійснюється підготовка фахівців за напрямками освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавра, спеціальностями освітньо-кваліфікаційного рівня спеціаліста, а також за окремими спеціальностями освітньо-кваліфікаційного рівня магістра;

в) вищий навчальний заклад, у якому здійснюється підготовка фахівців за спеціальностями освітньо-кваліфікаційного рівня молодшого спеціаліста.

53. Вищий навчальний заклад третього рівня акредитації - це:

- а) вищий навчальний заклад, у якому здійснюється підготовка фахівців за напрямками освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавра, спеціальностями освітньо-кваліфікаційного рівня спеціаліста, а також за окремими спеціальностями освітньо-кваліфікаційного рівня магістра;
- б) вищий навчальний заклад, у якому здійснюється підготовка фахівців за спеціальностями освітньо-кваліфікаційного рівня молодшого спеціаліста та за напрямками підготовки освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавра;
- в) вищий навчальний заклад, у якому здійснюється підготовка фахівців за напрямками освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавра, спеціальностями освітньо-кваліфікаційних рівнів спеціаліста, магістра.

54. Основними джерелами науково-технічної інформації є:

- а) книги, газети, журнали, телебачення;
- б) книги, довідники, нормативні документи, енциклопедична література, спеціалізовані журнали, мережа Інтернет;
- в) бібліотечні каталоги і картотеки.

55. Бібліографічне видання – це:

- а) перелік літератури, яка є в бібліотеці;
- б) видання, в якому публікується інформація про літературу, яка має вийти з друку, анотації на книги, журнальні статті для бібліотечних каталогів;
- в) перелік літератури по різних галузях народного господарства.

56. Підбір необхідної літератури у бібліотеці по конкретній темі здійснюється за допомогою:

- а) бібліотечних каталогів;
- б) реферативних журналів;
- в) бібліотечних каталогів, картотек, бібліографічних видань Книжкової палати України, реферативних журналів.

57. Алфавітний бібліотечний каталог – це:

- а) каталог, в якому картки розміщені в алфавітному порядку по прізвищах авторів або назвах книг;

- б) набір карток з інформацією про книги, які є у бібліотеці, розміщених в алфавітному порядку по назвах книг;
- в) набір карток з інформацією про книги, які готуються до друку, розміщених в алфавітному порядку за прізвищами авторів.

58. Систематичний бібліотечний каталог – це:

- а) набір карток, зібраних в алфавітному порядку у відповідності зі змістом книг;
- б) каталог, в якому відображається весь фонд даної бібліотеки, а картки розміщені по галузях знань;
- в) набір карток з інформацією про статті, опубліковані у періодичних виданнях, матеріали різних конференцій, вчені записки і т.п.

59. Інтернет – це:

- а) комп'ютерна система, яка акумулює інформаційні ресурси в світовому масштабі і забезпечує до них швидкий і ефективний доступ;
- б) світова мережа комп'ютерів, з'єднаних між собою за допомогою комп'ютерних ліній;
- в) об'єднання багатьох локальних мереж.

60. Найбільш популярний сервіс мережі Інтернет – це:

- а) Gopher-сервіс;
- б) WAIS-сервіс;
- в) WWW-сервіс.

61. Провайдер в системі Інтернет – це:

- а) головний керуючий пристрій процесором комп'ютера;
- б) електронна адреса;
- в) організація чи фірма, яка забезпечує підключення до Інтернету і надає відповідні послуги.

62. Організаційні форми навчання

- а) лекція, семінарське, практичне, лабораторне, індивідуальне;
- б) дипломна робота, курсова робота, практика, консультація;
- в) лекція, семінарське, практичне, лабораторне, індивідуальне заняття, дипломна робота, курсова робота, практика, консультація;

63. Види індивідуальних занять

- а) консультація, індивідуальне завдання, курсова робота, дипломна робота, магістерська робота;

- б) індивідуальне завдання, дипломна робота;
- в) курсова робота, індивідуальне завдання.

64. Культура читання включає:

- а) регулярне відвідування читальної зали та вміння користуватися каталогами;
- б) техніку самого читання, володіння технікою пошуку необхідних літературних джерел, уміння працювати з книгою;
- в) вчасне повернення літератури до читальної зали.

65. Каталог – це:

- а) покажчик друкованих видань, які зберігаються у бібліотечному фонді;
- б) алфавітний показник авторів періодичних видань;
- в) покажчик перших літер назви книг.

66. Каталоги бувають:

- а) локальні, загальні, вибіркові;
- б) алфавітні, систематичні, предметні;
- в) алфавітні, вибіркові, локальні.

67. Самоосвіта може бути таких видів:

- а) регулярна, організована, індивідуальна;
- б) систематична, ситуативна;
- в) індивідуальна, ситуативна.

68. Водогосподарський комплекс країни – це:

- а) група людей, які контролюють розподіл водних ресурсів між галузями народного господарства;
- б) комплекс гідротехнічних споруд;
- в) сукупність гідротехнічних споруд, технічних заходів, призначених для раціонального використання водних ресурсів країни різними галузями народного господарства.

69. Учасник водогосподарського комплексу – це:

- а) галузь народного господарства, що використовує воду даного річкового басейну;
- б) організація, що контролює розподіл води між галузями народного господарства;
- в) фізична або юридична особа, що використовує воду для власних потреб.

70. Основні вимоги народного господарства до водогосподарського комплексу – це:

- а) повне забезпечення водними ресурсами всіх учасників комплексу;

- б) раціональне і повне забезпечення всіх учасників комплексу водними ресурсами, справна робота всієї сукупності гідротехнічних споруд, облік водних ресурсів, екологічна безпека;
- в) облік і паспортизація водних ресурсів.

71. Учасниками водогосподарського комплексу країни є:

- а) водопостачання населення, промисловості;
- б) гідромеліорації і гідроенергетика;
- в) водопостачання, гідромеліорація, рибне господарство, гідроенергетика, водний транспорт, використання водних об'єктів для рекреації.

72. Водоспоживач – це:

- а) особа, яка споживає воду;
- б) один з учасників водогосподарського комплексу;
- в) галузь народного господарства, яка забирає воду з водного об'єкту, і частина її втрачається безповоротно.

73. Водокористувач – це:

- а) галузь народного господарства, яка користується водою водного об'єкту, не забираючи її, але вимагаючи дотримання певного режиму витрат і рівнів;
- б) галузь народного господарства, яка використовує водний об'єкт для водопостачання населення і промисловості;
- в) приватна особа, яка користується водою для задоволення власних потреб.

74. Галузь народного господарства, яка відноситься до водоспоживачів – це:

- а) гідроенергетика і водний транспорт;
- б) водопостачання населення, промисловості і гідромеліорація;
- в) рибне господарство і використання водного об'єкту для рекреації.

75. Галузь народного господарства, яка відноситься до водокористувачів – це:

- а) гідромеліорація і гідроенергетика;
- б) водопостачання населення, промисловості, рибне господарство;
- в) водний транспорт і лісосплав, гідроенергетика, рибне господарство, використання водного об'єкту для рекреації.

76. Найбільшу кількість води в Україні споживає :

- а) сільське господарство;
- б) промисловість;
- в) комунальне господарство.

77. Фахівець з економіки підприємства працює із такою звітністю:

- а) статистична, фінансова;

- б) оперативна, економічна;
- в) статистична, фінансова, комерційна.

78. Економіка – це:

- а) мистецтво ведення господарства;
- б) галузь водного господарства;
- в) наука про професійну діяльність економіста.

79. Економіка підприємства як конкретна галузь економічної науки й навчальна дисципліна базується на:

- а) пізнанні та свідомому використанні економічних законів і закономірностей функціонування та розвитку суспільного виробництва;
- б) дослідженні та аналізі рівня розвитку економіки країни;
- в) дослідженні та аналізі рівня розвитку підприємництва в країні.

80. Підприємство являє собою:

- а) таку форму організації господарства, при якій індивідуальний споживач і виробник взаємодіють з метою дослідження ринку та просування товару на ньому;
- б) таку форму організації господарства, при якій індивідуальний споживач і виробник взаємодіють за допомогою вирішення трьох основних проблем: що, як і для кого виробляти;
- в) таку форму організації господарства, при якій індивідуальний споживач і виробник взаємодіють з метою отримання максимального прибутку та вигоди.

81. Предметом економіки підприємства є:

- а) виявлення конкретних форм прояву законів і закономірностей розвитку суспільного виробництва;
- б) виявлення конкретних форм прояву економічних законів і закономірностей у господарській діяльності підприємства;
- в) господарська діяльність підприємства.

82. Ресурсне забезпечення діяльності підприємства включає:

- а) капітальні вкладення, матеріальні ресурси, робоча сила;
- б) персонал, капітал і виробничі фонди, нематеріальні ресурси та активи, оборотні кошти, інвестиційні ресурси;
- в) інвестиційні ресурси.

83. Антикризова система господарювання передбачає вирішення та-

ких питань:

- а) антикризове управління та регулювання;
- б) реструктуризація активів і боргів підприємства;
- в) економічна безпека підприємства, реструктуризація і санація підприємства, банкрутство та ліквідація підприємства.

84. В залежності від мети і характеру діяльності підприємств їх можна поділити на:

- а) підприємницькі та комерційні;
- б) підприємницькі і непідприємницькі;
- в) виробничі і посередницькі.

85. Напрямами діяльності підприємства є:

- а) виробнича, комерційна, економічна діяльність;
- б) вивчення ринку товарів, інноваційна, виробнича, комерційна, економічна, соціальна діяльність;
- в) виробничо-фінансова діяльність.

86. Підприємства мають право посидувати свою виробничу, наукову і комерційну діяльність і створювати такі об'єднання:

- а) ВАТ, ЗАТ, ТзОВ;
- б) асоціація, корпорація, консорціум, концерн;
- в) орендні і колективні.

87. Система економічних показників діяльності підприємства включає:

- а) абсолютні і відносні показники;
- б) витрати і результати;
- в) обсяг виробленої і реалізованої продукції, валовий дохід, прибуток.

88. До складу відносних показників діяльності підприємства включають:

- а) показники ресурсомісткості продукції;
- б) показники витратомісткості продукції;
- в) показники ресурсомісткості і витратомісткості продукції та ефективності діяльності підприємства.

89. Підвищення ефективності діяльності підприємства досягається за рахунок:

- а) зростання продуктивності праці;

- б) зниження фондомісткості і матеріаломісткості продукції;
- в) зростання продуктивності праці, зниження фондомісткості, матеріаломісткості, зарплатомісткості продукції, раціонального використання природних ресурсів.

90. Об'єктами класифікації в КВЕД є:

- а) види економічної діяльності статистичних одиниць (підприємств);
- б) галузі національної економіки;
- в) окремі суб'єкти підприємницької діяльності.

**7. САМОСТІЙНА ТА ІНДИВІДУАЛЬНА РОБОТА
СТУДЕНТІВ**

7.1 Тематика самостійної роботи

Під час самостійної роботи студенти поглиблюють отримані знання шляхом опрацювання рекомендованої літератури, інтерактивного комплексу, здійснюють підготовку до практичних занять, залікових модулів та виконання індивідуальної роботи (навчально – дослідного завдання або контрольної роботи).

Під час самостійної роботи студенти здійснюють:

- підготовку до аудиторних занять – 12 год.;
- підготовку до контрольних заходів, заліку – 12 год.;
- вивчення окремих питань, що передбачені для самостійного опрацювання - 18 год.

Таблиця 7.1

Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Тема	Зміст (основні питання) самостійної роботи	Обсяг робіт за формами навчання	
			Денна	заочна
1	2	3	4	5
1	Вища освіта в Україні і Болонський	Ступенева освіта в Україні. Види інституцій у	4	9

	процес	вищій освіті (державні та приватні). Документи Болонського процесу.		
2	Організація навчально-виховного процесу в університеті	Структурні підрозділи інституцій у вищій освіті: філія, інститут, факультет, кафедра. Форми навчального процесу: навчальні заняття, самостійна та індивідуальна робота.	4	9

1	2	3	4	5
3	Інформаційно-методичне забезпечення навчального процесу в університеті та науково-дослідницька робота студентів.	Новітні інформаційні технології. Довідково-пошуковий апарат як система бібліотечних каталогів і бібліографічних картотек.	4	9
4	Водне господарство – важливий напрямок фахового спрямування НУВГП.	Пріоритетні напрями розвитку водного господарства в Україні.	2	9
5	Професійна діяльність економіста.	Професія “економіст”, її зміст, характер та сфера майбутньої професійної діяльності. Підприємство і підприємництво. Класифікація видів економічної діяльності.	4	9
Всього			18	45
Підготовка до аудиторних занять			12	12
Підготовка до модульного контролю			12	12
Разом:			42	60

7.2. Індивідуальне навчально - дослідне завдання

Індивідуальне навчально - дослідне завдання передбачене в навчальному плані у вигляді реферату на тему , вибрану студентом із запропонованого переліку.

Для студентів заочної форми навчання передбачене виконання контрольної роботи , яка складається з двох частин:

- теоретична, в якій розкривається окрема тема у формі реферату;
- практична, в якій розкривається професійний портрет економіста, зміст його роботи; приводиться зразок посадової інструкції для будь – якої посади , яку може обіймати фахівець з економіки підприємства; дається перелік статистичної та фінансової звітності, з якою працює економіст; зразки документів прикладаються у додатках до контрольної роботи.

Обсяг контрольної роботи - 12-15 стор. формату А- 4.

Рекомендовані теми рефератів

1. Система вищої економічної освіти в Україні.
2. Основні освітньо-кваліфікаційні рівні бакалавр, спеціаліст, магістр та їх характеристика.
3. Основні види навчальних занять у вищому закладі освіти: лекції, семінари, практичні та лабораторні заняття.
4. Перевірка та оцінка навчальних досягнень студентів (заліки, екзамени, державна атестація).
5. Рациональна організація навчальної праці студента.
6. Культура навчальної роботи студента і її основні структурні елементи.
7. Працездатність, фактори, що впливають на неї.
8. Основні правила та прийоми запам'ятовування навчального матеріалу.
9. Шляхи підвищення швидкості читання.
10. Основні етапи формування зони Європейської вищої освіти.
11. Реформування вищої освіти і Болонський процес.
12. Проблеми безперервної освіти в сучасних умовах соціально-економічного розвитку України.
13. Організація навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах в умовах ECTS.
14. Принципи впровадження кредитно-модульної системи підготовки фахівців.
15. Проблеми підвищення ефективності вищої освіти і науки в Україні.
16. Індивідуальна робота студента та види індивідуальних занять у вищому навчальному закладі.
17. Самостійна робота - основний засіб засвоєння студентом навчального матеріалу.
18. Підприємство як об'єкт і суб'єкт ринкової економіки.
19. Соціально-економічні та організаційні форми підприємства.
20. Види підприємств в Україні.
21. Мета та принципи діяльності підприємства.
22. Система управління підприємством і роль у ньому трудового колективу.
23. Менеджмент і маркетинг в управлінні підприємством.
24. Класифікатор видів економічної діяльності України.
25. Малі підприємства і їх роль в економічному розвитку країни.
26. Законодавче регулювання діяльності підприємств в Україні.
27. Сутність підприємництва.
28. Портрет сучасного підприємця.

29. Інфраструктура бізнесу.
30. Сутність і значення акціонерної форми підприємства.
31. Сутність та класифікація персоналу підприємства.
32. Виробнича структура підприємства.
33. Основні виробничі фонди підприємства.
34. Оборотні фонди і оборотні засоби підприємства.
35. Поняття витрат виробництва, собівартості продукції та шляхи їх зниження.
36. Прибуток підприємства і фактори його збільшення.
37. Ринкове середовище господарювання підприємств.
38. Договірні взаємовідносини та партнерські зв'язки у підприємницькій діяльності.
39. Методи управління діяльністю підприємства.
40. Ресурсне забезпечення діяльності підприємства.
41. Інвестиційні ресурси підприємства.
42. Інноваційні процеси на підприємстві.
43. Лізинг як форма оновлення технічної бази виробництва.
44. Виробнича та соціальна інфраструктура підприємства.
45. Стратегія розвитку підприємства та бізнес-планування.
46. Якість і конкурентоспроможність продукції підприємства.
47. Цінова політика підприємства.
48. Збутова політика підприємства.
49. Фінансова діяльність підприємства.
50. Статистична і фінансова звітність підприємства.
51. Система економічних показників діяльності підприємства.
52. Підприємницькі ризики.
53. Економічна безпека підприємства.
54. Реструктуризація та санація підприємств.
55. Банкрутство та ліквідація підприємства.
56. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства.
57. Банківська система України.
58. Податкова система України.
59. Проблеми ринку праці України.
60. Фондовий ринок України: проблеми та перспективи розвитку.
61. Економічний розвиток України в умовах глобалізації.
62. Україна і світова організація торгівлі.
63. Перспективи та проблеми ринку страхових послуг в Україні.
64. Інституційні перетворення та розвиток підприємництва в Україні.
65. Держава і підприємство.

Інша тема за погодженням з викладачем

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

Академічна довідка оцінювання знань (додаток до диплома) - документ, який засвідчує навчальні досягнення студента. Dodatok do диплома містить опис засвоєних змістових модулів із позначенням обсягів підготовки в академічних годинах і кредитах. Результати оцінювання успішності студента подаються за національною шкалою та міжнародною шкалою ECTS.

Академічний рік - поділ навчального року на семестри (два) чи триместри, кількість навчальних тижнів, перелік дисциплін у семестрі (триместрі), тижневий розклад аудиторних та індивідуальних занять, заліків і екзаменів.

Акція – цінний папір, що випускається акціонерними товариствами без встановленого терміну обігу. Акція засвідчує внесення її власником частки в акціонерний капітал (статутний фонд) товариства. Акція дає право: на отримання частки прибутку у вигляді дивідендів; на продаж на ринку цінних паперів; на участь в управлінні акціонерним товариством; майнове право.

Акціонерне товариство – господарське товариство, статутний капітал якого розподілений на певне число акцій.

Бакалавр – освітньо-кваліфікаційний рівень вищої освіти (кваліфікація), що присвоюється особі, яка засвоїла програму вищої освіти з терміном навчання три-чотири роки і успішно пройшла підсумкову атестацію. Дає право на продовження навчання з отриманням ступеня магістра. Дозволяє працювати на первинних посадах на ринку праці.

Визнання залікових одиниць – визнання вищим навчальним закладом залікових одиниць або кваліфікацій, отриманих студентом в іншому навчальному закладі.

Водогосподарський комплекс – це сукупність гідротехнічних споруд, технічних заходів, призначених для раціонального використання водних ресурсів країни різними галузями народного господарства.

Графік навчального процесу – календарні терміни навчального процесу та вивчення окремих дисциплін протягом академічного року.

Економіка – термін грецького походження, що дослівно означає мистецтво ведення господарства.

Економіка підприємства – конкретна галузь економічної науки й навчальна дисципліна, яка базується на пізнанні та свідомому використанні економічних законів і закономірностей функціонування та розвитку суспільного виробництва.

Заліковий кредит – одиниця виміру навчального навантаження, необхідного для засвоєння змістових модулів або блоку змістових модулів.

Заліковий курс – курс, після закінчення якого студент отримує академічні залікові одиниці з певної програми навчання.

Звітність – періодичне складання підприємствами, організаціями звітів про свою діяльність, які надаються в державні органи.

Змістовий модуль – система навчальних елементів, що поєднана за ознакою відповідності певному навчальному об'єкту.

Зміст освіти – соціально адаптована система знань, умінь та навичок, зумовлена цілями і потребами особи, суспільства, держави.

Знання – результат процесу пізнавальної діяльності, її перевірене суспільною практикою і логічно впорядковане відображення в свідомості людини. Знання – категорія, яка відображає зв'язок між пізнавальною і практичною діяльністю людини.

Індивідуальний навчальний план студента – формується на основі змістових модулів (блоків змістових модулів навчальних дисциплін), що сформовані на основі освітньо-професійної програми підготовки і структурно-логічної схеми підготовки фахівців. Реалізація індивідуального навчального плану студента здійснюється протягом часу, який не перевищує граничного терміну навчання. Індивідуальний навчальний план студента включає нормативні та вибіркові змістові модулі, що можуть поєднуватися у певні навчальні дисципліни.

Інформаційний пакет – документ, який містить загальну інформацію про університет, назву напрямів, спеціальностей, анотації (змістові модулі) із зазначенням обов'язкових і вибіркових курсів, методики і технології викладання, залікові кредити, форми та умови проведення контрольних заходів, опис системи оцінювання якості освіти тощо.

Кваліфікація – сертифікація досягнень або компетенцій студента із зазначенням виду і назви підготовки, яка надає право доступу до подальшої освіти та професійної діяльності.

Компетентність – знання, уміння, навички та досвід, які формують професійні властивості фахівця для якісного виконання ним професійних функцій.

Компетенція – сукупність знань, умінь і навичок, набутих упродовж навчання і необхідних для виконання певного виду професійної діяльності.

Кредитно-модульна система організації навчального процесу (КМСОНП) – модель організації навчального процесу, яка ґрунтується на поєднанні модульних технологій навчання та залікових освітніх одиниць (залікових кредитів).

Кредит – одиниця обсягу та вимірювання результатів навчання, досягнутих на певний момент виконання програми навчання, - система змістових модулів, які з урахуванням засвоєння студентами окремих навчальних елементів можуть бути засвоєні за 36 годин навчального часу.

Модуль – задокументована завершена частина освітньо-професійної програми (навчальної дисципліни, практики, державної атестації), що реалізується відповідними формами навчального процесу.

Магістр – академічний ступінь (кваліфікація), що отримують бакалаври в результаті засвоєння основної освітньої програми вищої освіти з тривалістю навчання 1 – 2 роки; дає право на зайняття основних посад на ринку праці, продовження навчання в аспірантурі.

Навички – дії, які виконуються під час здійснення певної діяльності, а завдяки багаторазовим повторенням стають автоматичними і виконуються без усвідомленого контролю.

Навчальна дисципліна – педагогічно адаптована система понять про явища, закономірності, закони, теорії, методи і т. ін. (система змістових модулів, об'єднаних за змістом освіти), будь-якої галузі діяльності (або сукупності галузей діяльності) з визначенням необхідного рівня сформованості у тих, хто навчається, певної сукупності умінь і навичок, передбачених для засвоєння студентом.

Навчальний елемент – автономний навчальний матеріал, призначений для засвоєння елементарної одиниці знання або уміння, який використовується для самонавчання або навчання під керівництвом викладача. Навчальні елементи групуються в змістові модулі, що є основними структурними одиницями навчального курсу (дисципліни).

Навчальний об'єкт – обсяг навчальної інформації, яка має самостійну логічну структуру і зміст та дає можливість оперувати цією інформацією в процесі розумової діяльності.

Науково-методичне забезпечення вищої освіти – забезпечення навчальною і науковою літературою, методологічними, дидактичними і методичними розробками відповідно до стандартів вищої освіти, яке здійснюється педагогічними колективами і / або органами виконавчої влади у галузі освіти.

Нормативний термін навчання – тривалість навчального процесу, що визначається на підставі галузевих стандартів вищої освіти. Граничний термін може перевищувати нормативний на 1 рік. Різниця між граничним і нормативним термінами не фінансується з державного бюджету.

Нормативні змістові модулі – змістові модулі, необхідні для виконання вимог нормативної частини освітньо-кваліфікаційної характеристики. Сукупність нормативних змістових модулів визначає нормативну (обов'язкову) складову індивідуального навчального плану студента.

Параметр – 1) показник, величина якого справляє суттєвий вплив на економічні процеси; 2) показник, величина, значення якого залишається постійним в залежності, що розглядається, в межах задачі, яка вирішується.

Підприємництво – ініціативна, самостійна, здійснювана від свого імені, на свій ризик, під свою майнову відповідальність громадян, фізичних та юридичних осіб, яка спрямована на систематичне отримання доходу, прибутку від користування майном, продажу товарів, виконання робіт, надання послуг.

Підприємство – це організаційно виокремлена та економічно самостійна основна (первинна) ланка виробничої сфери національної економіки, що виготовляє продукцію (виконує роботу або надає платні послуги).

Показники економічні – величини, критерії, рівні, вимірники, які дозволяють судити про стан економіки країни, регіону, підприємства, сім'ї, та зміну цього стану, про економічний розвиток, ріст, підйом чи спад.

Програма навчання – перелік курсів (навчальних дисциплін), необхідних для надання студенту кваліфікації вищої освіти.

Система освіти – сукупність взаємодіючих освітніх програм і державних освітніх стандартів різного рівня і спрямованості; мережа освітніх установ, що реалізують їх незалежно від організаційно-правових форм, типів і видів; система органів управління освітою і підвідомчих їм установ і організацій.

Спеціальність – сукупність знань, умінь, навичок із певної галузі знань та практичної діяльності, надбаних у процесі цілеспрямованої підготовки і досвіду практичної роботи і підтверджених відповідним документом про освіту.

Статистична звітність – звітність підприємств, яка дозволяє встановити статистичні показники економічної діяльності галузей, регіонів, країни через зведення показників роботи окремих ланок економіки.

Трансфер кредитів – “перенесення кредитів” у розумінні визнання в закладах країни А, чи в закладах країни Б, де були задокументовані ці кредити.

Фактор (чинник) – один із основних ресурсів виробничої діяльності підприємства та економіки в цілому (земля, праця, капітал, підприємництво); рушійна сила економічних, виробничих процесів, яка впливає на результат виробничої, економічної діяльності.

Якість вищої освіти – відповідність вищої освіти як соціальної системи соціально-економічним потребам, інтересам особи, суспільства і держави, що відображає компетентність, ціннісні орієнтації, соціальну спрямованість і зумовлює здатність задовольняти як особисті духовні й матеріальні потреби, так і потреби суспільства.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України “Про освіту” // Освіта, 1991.
2. Бакнолл К. Как учиться в университете. Практическое руководство по курсу академического образования. – Челябинск: Урал ЛТД, 1999.– 232 с.
3. Болонський процес у фактах і документах / Упорядник Степко М.Ф., Боллобаш Я.Я., Шинкарук В.Д., Грубінко В.В., Бабин І.І. - Київ-Тернопіль: Вид-во ТДПУ ім. В. Гнатюка, 2003. – 52 с.
4. Вища освіта в Україні: Навч. посіб. / В.Г. Кремень, С.М. Ніколаєнко, М.Ф. Степко та ін.; За ред.. В.Г. Кременя, С.М. Ніколаєнка. – К.: Знання, 2005.
5. Водне господарство в Україні / за ред. А.В. Яцика, В.М. Хорева. – К.: Генеза, 2000.
6. Водний кодекс України, 1995 р. // www.rada.gov.ua.
7. Гецов Г. Работа с книгой: рациональные приемы. –М.: Книга, 1984. – - 120 с.
8. Гильбух Ю.З. Как учиться и работать эффективно. – К., 1993.
9. Гончаров С. М., Мошинський В. С. Вища освіта України і Болонський процес. – Рівне: НУВГП, 2005.
10. Економіка і екологія воних ресурсів. / за ред. В.А. Шевчука. – К.: Вища школа, 1996.
11. Економіка підприємства: Підручник /За заг. ред. С.Ф. Покропивного.- Вид. 3-тє, без змін – К: КНЕУ, 2006.- 528 с.
12. Єщенко П.С., Палкін Ю.І. Сучасна економіка: Навч. посіб.- К.: Вища шк., 2005.- 327 с.
13. Загальнодержавна програма розвитку водного господарства. Затверджена Законом України від 17 січня 2002 року № 2988-Ш.
14. Кузнецов И. Н. Интернет в учебной и научной работе: Практическое пособие. – М.: Дашков и К., 2002. – 192 с.
15. Лезер Фр. Рациональное чтение. Более быстрое и основательное. – М., 1980. – 160 с.
16. Лезер Фр. Тренировка памяти. – М., 1979. – 167 с.
17. Методика организации самостоятельной работы студентов. – Казань: КГУ, 1987.
18. Мостова І. Першокурснику: поради психолога – К.: Тандем, 2000. – 76 с.
19. Мудрість учіння. Кроки до успіху / Упоряд. Г.С. Сизоненко. – К.: Магістр, 1995. – 192 с.
20. Основні засади розвитку вищої освіти України в контексті Болонського процесу (документи і матеріали 2003-2004 років). За ред. В. Г. Кременя. – Київ-Тернопіль: Вид-во ТДПУ ім. В. Гнатюка, 2004. – 147 с.
21. Петрович Й.М., Кіт А.Ф., Семенів О.М. та ін. Економіка підприємства: Підручник / За заг. ред. Й.М. Петровича.-Львів: “Новий світ–2000”, 2004.- 680 с.
22. Пискунов М.И. Организация ученого труда студентов. – Минск, 1982.
23. Пунский В.О. Азбука учебного труда. – М.: Просвещение, 1988. – 144 с.

З М І С Т

Передмова	3
1. Опис предмета навчальної дисципліни “Університетська освіта”	3
2. Розподіл балів, які отримують студенти за результатами поточного контролю знань	6
3. Програма навчальної дисципліни “Університетська освіта”	6
3.1. Тематичний зміст та розподіл навчального часу	6
3.2. Програмний матеріал змістового модуля	8
4. Методичні рекомендації до вивчення тем дисципліни “Університетська освіта”	10
Тема 1. Вища освіта в Україні і Болонський процес	10
Тема 2. Організація навчально-виховного процесу в університеті	16
Тема 3. Інформаційно-методичне забезпечення навчального процесу в університеті та науково-дослідницька робота студентів	30
Тема 4. Водне господарство - важливий напрямок фахового спрямування Національного університету водного господарства та природокористування	40
Тема 5. Професійна діяльність економіста	45
5. Теми практичних занять	68
6. Контрольна тестова програма	69
7. Самостійна та індивідуальна робота студентів	84
7.1. Тематика самостійної роботи	84
7.2. Індивідуальне навчально-дослідне завдання	85
Термінологічний словник	88
Рекомендована література	92

Національний університет
водного господарства
та природокористування

Навчальне видання

Костриченко Валентина Михайлівна

Університетська освіта

Навчальний посібник

Друкується в авторській редакції

Національний університет
водного господарства
та природокористування

Підписано до друку _____ 2010 р. Формат
Папір друкарський №1. Гарнітура Times. Друк ізографічний.
Ум.-друк. арк. Обл.-вид. арк.
Тираж 150 прим. Зам. №

*Редакційно-видавничий центр
Національного університету водного господарства та
природокористування
33038, Рівне, вул. соборна, 11.*

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного ре-
єстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої
продукції РВ №31 від 26.04.2005 р.*